

Павле Драгичевић*

Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Студијски програм историје

**ШЕСТ ПОТВРДА О ДЕПОЗИТИМА ЈЕЛЕНЕ, ЖЕНЕ И
ПОТОЊЕ УДОВИЦЕ ВЕЛИКОГ ВОЈВОДЕ САНДАЉА
ХРАНИЋА КОСАЧЕ**

- 17. II 1423. (I)
- 15. VII 1429. (II)
- 12. XI 1436. (III)
- 13. XI 1436. (IV)
- 18. IV 1438. (V)
- 10. VIII 1441. (VI)

Сажетак: У раду се анализира шест докумената насталих у Дубровнику, који свједоче о динамици пословних активности Јелене Лазаревић, супруге великог војводе Сандаља Хранића Косаче. Сачувано је пет дубровачких потврда о пријему Јелениног новца и накита у депозитни улог, као и једна потврда њеног посланика о исплати уложеног новца. Предмет детаљније анализе су спољашњи и унутрашњи дипломатички елементи свих потврда. У раду је такође дата транскрипција текстова свих докумената на старосрпском и превод на савремени српски језик.

Кључне ријечи: Сандаљ Хранић Косача, Јелена Лазаревић, Босна, Дубровник, депозитни улог, дипломатика, XV вијек.

Јелена, ћерка кнеза Лазара и сестра актуелног српског деспота Стефана Лазаревића, удала се за великог војводу Сандаља Хранића Косачу децембра 1411. године. Њихов брак, као и већина бракова осталих властеоских породица онога времена, био је политичке природе. Треба га посматрати у контексту ондашњих сложених политичких прилика на простору јужног Јадрана. Наиме, Јелена је прије удаје за Сандаља била удата за Ђурђа II Страцимировића

* Ел. пошта: pavle.dragicevic@ff.unibl.org.

Балшића, господара Зете. Угрожен од Османлија, Ђурађ је Млечанима 1396. уступио Дриваст, Скадар, Свети Срђ и остале посједи са лијеве стране Бојане до мора. Јелена је остала удовица 1403. године. Незадовољни млетачком управом над повјереним им посједима, Јелена и Балша III, њен син којег је стекла у браку са Ђурђем II, подстакли су побуну против млетачке власти и без већих припрема почели исцрпљујући рат са Млечанима, који се протегао све до 1412. године. Венеција је разматрала могућност да терет ратовања пребаци на непријатеље куће Балшића, а потенцијалног савезника видјели су у великом војводи Сандаљу. До тог времена, Сандаљ је изградио своју власт у пространој области у коју су спадали дио обале Бококоторског залива са Новим и Рисном као и западне дијелове данашње Црне Горе који су раније, након слома Николе Алтомановића, припали Босни. Сандаљ се сматрао и баштиником врховне власти коју је раније Твртко I имао над Котором. Сандаљево учвршћивање у Зети значило је и потенцијални скори сукоб са Балшићима. За посједање Будве и Бара Сандаљ је Млечанима заузврат нудио своје учешће у насталом сукобу на њиховој страни. Међутим, до споразума није дошло услед усложњавања на регионалној политичкој сцени. Угарски краљ Жигмунд заратио је са Венецијом 1411, а и Босна је представљала један дио његових ширих политичких планова. До јесени исте 1411. Жигмунд је повратио свој утицај у Босни гдје су тамошњи великаши, међу којима је био и Сандаљ, пристали уз њега напустивши Ладислава Напуљског. Жигмунд је Сребреницу, важно рударско мјесто, додијелио исте године деспоту Стефану Лазаревићу, који је до тада посредовао у изналажењу мировног рјешења између Млечана, са једне стране, и своје сестре и њеног сина Балше III, са друге стране. С обзиром на то да је деспот Стефан одраније био Жигмундов вазал, било је логично очекивати успостављање добрих односа између српског деспота и великог војводе Сандаља Хранића. Логичан слијед напријед наведених политичких околности био је брак између сестре српског деспота и босанског велможе и, одмах потом, мировни споразум између Венеције и Балше, којим је потврђено стање као и прије рата.

Јелена је у брак ушла када је већ била увелико загазила у пету деценију живота, па је извјесно било да она и Сандаљ неће имати потомства. Међутим, иако је склопљен из политичких побуда, у историографији је овај брак оцијењен као „складан“. Тзв. „босански период“ њеног живота, тј. период који је провела у браку са Сандаљем Хранићем, у историографији је најмање познат, што

је у супротности са њеном врло активном политичком улогом коју је прије брака са Сандаљем имала у Зети, гдје је заједно са сином са великом одлучношћу настојала да одбрани тековине покојног супруга. Период њеног живота са Сандаљем Хранићем познат је углавном по документима дубровачке провенијенције, који се махом односе на њене финансијске трансакције, од којих значајан дио није сачуван. Јелена је и са појединим угледним Которанима пословно сарађивала, али се о тим активностима, услед оскудно сачуване изворне грађе, још мање зна него о оним у Дубровнику. Јелена је по други пут остала удовица марта 1435. године. Посљедње године свог живота провела је у земљи свог првог супруга, у Горичанима близу обале Скадарског језера. На острву Горица (Брезавица, Бешка) изградила је 1439. своју задужбину Цркву Св. Богородице, која се налази у непосредној близини Цркве Св. Ђорђа, задужбине њеног првог супруга.¹ У овом раду приредили смо ново издање свих шест познатих докумената из Државног архива у Дубровнику који се односе на њене пословне активности са властима и члановима патрицијата града под Св. Срђем. Треба нагласити да само прва два документа потичу из периода када је била у браку са великим војводом Сандаљем, а остала четири су из периода њеног удовиштва.

Јеленина самостална банкарска иницијатива настала је на темељу разгранатих пословних односа њеног мужа, великог војводе Сандаља Хранића Косаче, са Дубровчанима.² У вријеме његовог брака са

¹ Детаљније о напријед наведеним политичким приликама и о браку Јелене са великим војводом Сандаљем видјети у: В. Ђоровић, *Историја Босне*, Београд 1940, 406–408; С. Ђирковић, *Историја Босне*, 204–214; *Историја Црне Горе* II–2, Титоград 1970, 49–107 (И. Божић); М. Пурковић, *Кћери кнеза Лазара*, Београд 1996², 73–90; М. Ђунјић, *Bosna i Venecija (odnosi u XIV i XV st.)*, Sarajevo 1996, 110–142; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranic Kosača*, Sarajevo 2009, 183–192; Е. Dedić, *Serbian princesses at the Bosnian courts in the 15th century (Contribution to knowledge of the marital relations of the rulers and nobleman of the Bosnian Kingdom and the Serbian Despotate)*, Zbornik radova Bosna i njeni susjedi u srednjem vijeku. Pristupi i perspektive, ur. Е. Duranović, Е. Dedić i N. Rabić, Sarajevo 2019, 233–240; Е. Dedić, *Bosansko kraljevstvo i srpska despotovina (1402–1459)*, Sarajevo 2021, 53–58; П. Драгичевић, *Тестамент госпође Јелене, удовице војводе Сандаља, са двије признанице Стефана Вукића Косаче, његове жене Јелене и сина Владислава о примитку наслѣдства*, ГПБ 14 (2021) 129–185.

² Е. Kurtović, *Kretanje u depozitu Sandalja Hranica u Dubrovniku 1413–1435. g.*, Hercegovina 11–12 (2000) 29–53; Ђ. Тошић, *Сандаљева удовица Јелена Хранић*, ЗРВИ XLI (2004) 423–440; Е. Куртовић, *Јелена Хранић у банкарским пословањима у Дубровнику и Котору*, Зборник за историју БиХ 5 (2008) 89–113; Е. Куртовић, *Из*

Јеленом, он је у Дубровнику до 1423. у више наврата извршио укупно осам депозитних улога, у које је уложио знатна новчана средства и драгоцености. До јула 1420. ликвидирао је пет депозитних улога, а депонована средства постепено је прераспорио у неколико нових, која су извршена 28. VII 1419, 22. VII 1420. и 7. V 1422. године. Ова три депозитна улога ликвидарана су 17. фебруара 1423, када су све драгоцености обједињене у један улог, а истог дана, поред Сандаљевог, формиран је и депозит који је гласио на Јеленино име.³

На основу постојећих сачуваних извора може се разабрати да је такву банкарску трансакцију иницирала управо сама Јелена посредством свог супруга, великог војводе Сандаља. Он је у појединим клаузулама ранијих депозитних улога исказивао намјеру да након своје смрти материјално обезбједи своју супругу. Други депозитни улог од 6. V 1413. уложен је у *војводино и у име госпође Јелене*, али она није наведена као насљедник у случају мужевљеве смрти, већ је предност дата његовим потомцима или сродницима. Као потенцијални насљедник Сандаљеве имовине Јелена се помиње приликом његовог трећег депозитног улога од 5. новембра 1413. године. Тада су као насљедници поменути његови потенцијални синови, затим кћери, а у недостатку директних потомака, Јелени је требало да припадну златна икона и 3.000 дуката, а сав остали иметак Сандаљевој браћи и њиховом потомству.⁴ У клаузулама четвртог депозитног улога војводе Сандаља Јелена се не помиње као насљедник. Ова четири улога су 1419. ликвидарана, а 28. и 29. јула исте године све преостале драгоцености су прерасподијељене у два нова депозита. Као једини насљедник депоноване имовине из шестог Сандаљевог улога од 29. јула 1419. (2.000 дуката и златна икона) наведена је управо Јелена.⁵ Тај депозитни улог расформиран је након годину дана, када је 22. јула 1420. извршено седмо по реду улагање, током којег је уложено 2.000 дуката и златна икона, а као насљедник је на првом мјесту поново именована Јелена,

хисторије банкарства Босне и Дубровника у средњем вијеку, Београд 2010, 20–50, 117–143.

³ Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 388–389; П. Драгичевић, *Први, други и трећи лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама*, ГПБ 5 (2012) 63–80; Исти, *Четврти, пети и шести лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама*, ГПБ 6 (2013) 45–63; Исти, *Седми, осми и девети лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама*, ГПБ 7 (2014) 35–50.

⁴ П. Драгичевић, *Први, други и трећи лист*, 67–77.

⁵ П. Драгичевић, *Четврти, пети и шести лист*, 46–59.

а, потом, Сандаљева браћа Вукац и Вук. Овај депозит расформиран је 17. фебруара 1423, када су опуномоћени посланици великог војводе Сандаља објединили све постојеће активне депозитне улоге у један, а на Јеленино име отворили засебан депозит.⁶ Ради прегледности доносимо у прилогу табеларни приказ Сандаљевих депозитних улога из времена док је био у брачној заједници са Јеленом Лазаревић и до тренутка формирања њеног самосталног депозита.

Јеленине банкарске активности у Дубровнику у изворној грађи могу само оквирно да се испрате. Док је била у браку са великим војводом Сандаљем, његови посланици су у исто вријеме извршили сређивање и Сандаљевог и Јелениног депозитног улога. Први Јеленин самостални депозитни улог од 17. фебруара 1423. остао је у Дубровнику пуних петнаест година. Међутим, није нам у потпуности познато у колико је наврата Јелена из депозита изузимала имовину или вршила нова улагања. Нити у једној дубровачкој потврди о заступању њене имовине у депозит не помиње се златна икона за коју је у свом тестаменту децидно навела да се налази у Дубровачкој општини.⁷ То је необично, јер се ради о врло вриједној имовини, чији је опис наведен у потврди о заступању Сандаљевог депозита од 24. јануара 1413. године. У питању је икона од злата са приказом Богородице и са многим другим сликама и са седам рубина, шест малих рубина, девет смарагда и 26 зрна бисера, укупне тежине једне литре и једанаест унчи (= 628,45 грама).⁸ Такође, поједини одјевни предмети који су опоручени тестаментом и за које је наведено да су у Дубровнику, нису наведени у потврдама о заступању њене имовине у депозит (два одијела код Никше Тамарића, кунтуш, бисерни плашт).⁹ Могуће је да се у овим посљедњим конкретним примјерима радило о неким другим пословним аранжманима о којима је остало мало писаних трагова. У документарној грађи је остало забиљежено да је октобра 1435. у Дубровнику Јеленин посланик Прибисав Похвалић од дубровачких

⁶ П. Драгичевић, *Седми, осми и девети лист*, 36–46. У потврди од 17. фебруара 1423. приликом ликвидације седмог по реду Сандаљевог улога његови посланици старац Дмитар, Радоња Припчић и Брајан дијак навели су да су подигли златну икону и 2.000 дуката. Дукате су, потом, како је наведено, *уписали у [нови] лист по захтјеву и на име госпође Јелене*. На тај начин имовина из Сандаљевог седмог улога преписана је на Јеленино име и постала је њен први самостални депозитни улог. Исто, 39.

⁷ П. Драгичевић, *Тестамент*, 143, 148.

⁸ П. Драгичевић, *Први, други и трећи лист*, 65.

⁹ П. Драгичевић, *Тестамент*, 142, 147.

власти примио икону, крст и остале предмете из Јелениног депозита који се не помињу у осталим документима.¹⁰ Да је бар дио новца из првог депозита подигнут сазнајемо из штуре забиљешке Никше Звијездића од 18. априла 1438. на маргини преписа прве дубровачке потврде о пријему новца. Међутим, у њој није садржан укупан износ који су подигли њени посланици Сладоје дијак и Лавро Шиговић, већ да је потврда о запримању депозита поништена након што је наведеним посланицима исплаћен новац.¹¹ Истог дана ти посланици су извршили ново улагање од 1.000 дуката (док. бр. V), а судећи по формулацији дијела текста дубровачке потврде о њиховом запримању, могло би се помислити да је Јелена одраније (или на исти дан) подигла половину новца из првог улога, те да је преосталу половину новца уложила у новоформирану депозит: **Я ѿѡа више реч(е)на тисѡка дѡкаты ѡо ѡста ѡд дѡкаты ѡд поклада реч(е)не госпоге Ёлл(е)не ѡ нашем комѡнѡ за ѡса времена минѡта да се разѡме до данашнега дне.** Такође, за Јеленин накит депонован 13. новембра 1436. (док. бр. IV) није наведено да је подигнут у неком каснијем периоду, јер недостаје Јеленина потврда о изузимању поклада. Да ствар буде још необичнија, Никша Звијездић није сачинио ни препис у дубровачким општинским књигама, на чијој маргини је по обичају била стављана кратка забиљешка о подизању улога. Међутим, 10. августа 1441. (док. бр. VI) приликом новог и посљедњег улагања Јелениних драгоцености у депозит, наводи се накит врло сличног описа и тежине, који је уложен непуних пет година раније, из чега би се дао извести закључак да је Јелена, по потреби, ипак изузимала поједине драгоцености.¹² Ради прегледности доносимо у прилогу табеларни приказ Јелениних депозитних улога.

Потребно је напоменути да је друго Јеленино улагање од 15. јула 1429. извршено као посљедица интервенције самог великог војводе Сандаља, а врло вјероватно на иницијативу саме Јелене. Наиме, војвода Радосав Павловић крајем децембра 1426. продао је Дубровчанима свој дио Конавала. На ту његову одлуку извјестан утицај имала је и његова супруга Теодора, коју су Дубровчани почетком 1427. наградили

¹⁰ N. Jorga, *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XVe siècle II*, Paris 1899, 332.

¹¹ E. Kurtović, A. Peco, *Izvori za historiju srednjovjekovne Bosne 1*, Sarajevo 2021, 138.

¹² Уп. у овом раду док. бр. IV и VI; N. Jorga, *Notes et extraits*, 379.

са хиљаду дуката.¹³ Сазнавши за то, Сандаљ је још током јула 1428. дубровачком посланству пренио да су се он, његова жена и властела нашли увријеђеним због тога што нису били изједначени у цијени која је постигнута продајом Конавала са војводом Радосавом Павловићем. Сандаљ је притужбе обновио током маја и јуна 1429, када се потужио дубровачким посланицима да и његова супруга „није почашћена у послу око Конавала као Радосављева“. Добивши упутства од своје владе, посланици су му одговорили „да је Радосављева супруга била извориште и начин“ да постигну оно што су тражили од Радосава. Посланство је, настојећи изгладити настале неспоразуме, Сандаља тада даривало са 2.000 дуката, које, чини се, он није хтио испрва да прими него је тражио да се један дио од тих дуката изузме и поклони његовој супрузи која је, вјероватно, била стварни иницијатор изнесених притужби. Окарактерисана још од својих савременика као особа снажног карактера и великог образовања, ћерка кнеза Лазара и кнегиње Милице, сестра преминулог деспота Стефана и тетка тада актуелног српског деспота Ђурђа Бранковића, Јелена је и поред брака са великим војводом русага босанског била особа од немалог политичког утицаја, којој су Дубровчани морали да исказују изразе нарочитог поштовања. Тежећи да изгледе новонастали неспоразум, посланици су, слиједећи дате инструкције, одбили да приме назад дио новчаног поклона, а Сандаљу су саопштили да ће његовој жени Јелени даривати других хиљаду дуката. Како су изјавили, то су урадили јер су је увијек поштовали, а спремни су били и даље да је поштују „имајући у виду добро сјећање на њеног оца и брата и њене претке а највише због поштовања према“ самом великом војводи Сандаљу. Ипак, Дубровчани су тражили да се све наведене трансакције у облику поклона држе у тајности из бојазни да би војвода Радосав Павловић могао поводом тога да им приреди додатне проблеме. Одбили су накнадно Сандаљев захтјев да се наведени дукати уложе под камату. Сандаљев посланик Прибисав Похвалић јула мјесеца обавио је административне радње око улагања наведених новчаних поклона у депозит. Он је 15. јула

¹³ B. Krekić, *Dva priloga bosanskoj istoriji prve polovine petnaestog vijeka; I. Uloga bosanskih vojvotkinja u dubrovačkoj kupovini Konavala*, *Godišnjak DI BiH XXXVII* (1986) 129–133; A. Смиљанић, М. Поповић, *Улога жене у дипломатији; Личност Теодоре Павловић Косача у свјетлу односа породица Павловић и Косача*, *ИЧ LXXI* (2022) 242–246.

извршио десето улагање у Сандаљев депозит, а истог дана уложио је и наведених 1.000 дуката у засебан Јеленин депозит.¹⁴

Оваква и слична документа износе на свјетлост дана само један дио материјалног богатства и раскоши којом је била окружена наша средњовјековна властела. Луксузна гардероба израђена од најфинијих тканина махом је набављана у Италији. У овим документима од тканина се помињу хаздеја (грч. χαρδιον, кадифа) и брачин (врста свилене тканине?), али и широка лепеза остале луксузне робе: златни накит, драго камење (сафир, рубин), бисери и сребрно посуђе. Само у посљедњем документу у депозит је положено сребрно посуђе тежине преко 11 кг и накит у сребру, злату, бисерима и драгом камењу од око четири килограма тежине. Само је једна наведена ставка, појас од позлаћеног сребра на плаветној тканини, имала преко три килограма. Све напријед наведено, уз Јеленину златну икону од злата украшену бисерима и драгим камењем, поменути крст који је вјероватно био израђен од племенитог метала и остале луксузне израђевине познате из Сандаљевих депозитних листова, представљали су статусне симболе преко којих можемо да спознамо ниво материјалне културе куће Косача и који су на адекватан начин презентовали њихов тадашњи друштвени статус.¹⁵

¹⁴ N. Jorga, *Notes et extraits*, 251. Текст инструкције дубровачким посланицима налази се у DAD, *Lettere di Levante* X, fol. 65v–66r (5. VI 1429). Текст са факсимилом документа доступан је у преводу: L. Nakaš i dr., *Codex diplomaticus Regni Bosnae – povelje i pisma stare bosanske države*, Sarajevo 2018, 518–520. Уп. и П. Драгичевић, *Десети депозитни лист војводе Сандаља*, ГПБ 8 (2015) 41–50; В. Krekić, *Dva priloga bosanskoj istoriji*, 130–136; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009, 286–293.

¹⁵ Уп. Б. Радојковић, *Материјална култура босанске властеле*, Зборник за историју БиХ 1 (1995) 67–83; П. Драгичевић, *Поводом једне поморске непогоде*, Прилози ИИ у Сарајеву 40 (2011) 218–220. У нашем раду у прошлом броју часописа *Грађа о прошлости Босне* детаљно смо коментарисали поједине ставке наведене у Јеленином тестаменту. П. Драгичевић, *Тестамент*, 169–175.

Прилог I
Преглед депозитних улога у Дубровнику великог војводе Сандаља Хранића Косаче до отварања
Јелениног самосталног депозита

Улагање	Датум	Изузимање	Датум	Опоручени наследници по реду насљедивања	Примједба
1. а) златна икона б) коњска опрема	24. јануар 1413.	комплетан улог	4. август 1419.	нису наведени	
2. а) 562 литре и девет унчи дубровачких динара	6. мај 1413.	комплетан улог	4. август 1419.	1. евентуални син или кћер 2. браћа Вукац и Вук	
3. а) 122 литре и пет унчи пликог сребра б) 24.247 турских аспри в) 5.702 дуката г) 1.039 перпера которских динара д) 1.100 перпера дубровачких динара	5. новембар 1413.	комплетан улог	4. август 1419.	1. евентуални син 2. евентуална кћер 3. Јелени 3.000 дуката и златна икона а остали иметак: 4. браћи Вуклу и Вуку 5. синовима Вукаца и Вука 6. кћерима Вукаца и Вука	
4. а) 4.960 перпера дубровачких динара б) 1.040 перпера которских динара в) сребрни судови тежине 61 литру и осам унчи	29. јануар 1419.	комплетан улог	4. август 1419.	1. евентуални син 2. евентуална кћер 3. браћа Вукац и Вук 4. синови Вукаца и Вука 5. најближи остали мушки сродници	

	Улагање	Датум	Изузимање	Датум	Опоручени наследници по реду наслеђивања	Примједба
5.	<p>а) 3.060 перпера дубровачких динара б) 2.079 перпера которских динара в) 24.247 турских аспри г) 9.702 лукага д) 122 литре и пет унчи пликог сребра ђ) сребрни судови тежине 61 литру и осам унчи е) коњска опрема</p>	28. јули 1419.	<p>а) сребрни судови б) турске аспре в) 2.079 перпера которских динара г) коњска опрема</p>	<p>а) 9. мај 1422. б) 4. јануар 1423. в-г) 17. фебруар 1423.</p>	<p>1. евентуални син 2. евентуална кћер 3. браћа Вукац и Вук 4. синови Вукца и Вука 5. мушки потомци синова Вукца и Вука 6. најближи остали мушки сродници</p>	<p>а) У потврди о изузимању которских динара уписана је погрешна ставка од 2.709 перпера которских динара. б) Остатак имовине из овог депозита обједињен је 17.2.1423. са улогом под ставком (8). Тој имовини придодато је нових 8.000 лукага и формиран је нови депозит под ставком (9).</p>
6.	<p>а) 2.000 лукага б) златна икона</p>	29. јули 1419.	комплетан улог	22. јули 1420.	1. Јелена	Имовина која ће бити преписана на Јелену.

Шест потврда о депозитима

	Улагање	Датум	Изузимање	Датум	Опоручени наслединици по реду наслеђивања	Примједба
7.	а) 2.000 дуката б) златна икона	22. јули 1420.	комплетан улог	17. фебруар 1423.	1. Јелена 2. браћа Вукац и Вук 3. мушки потомци Вукца и Вука 4. најближи остали мушки сродници	Имовина из овог депозита је 17.2.1423. преписана у засебан депозит који гласи на Јеленино име.
8.	а) 2.840 дуката	7. мај 1422.	комплетан улог	17. фебруар 1423.	1. браћа Вукац и Вук и Стјепан, син Вука 2. мушко потомство напријед наведених наслединика	
9.	а) 3.060 перпера дубровачких динара б) 20.542 дуката в) 122 литре и пет унчи пликог сребра	17. фебруар 1423.	комплетан улог	24. фебруар 1426.	1. евентуални син 2. евентуална кћер 3. браћа Вукац и Вук 4. мушко потомство Вукца и Вука 5. најближи мушки сродници Вукца, Вука и њихових потомака 6. најближи остали сродници	

Преглед депозитних улога у Дубровнику Јелене, Сандаљевој супруге и потоље удовице

Улагање	Датум	Изузимање	Датум	Примједба
1. 2.000 дуката	17. фебруар 1423.	2.000 дуката (?)	18. април 1438.	Није познато да ли је подигнут одједном сав износ или његова половина.
2. 1.000 дуката	15. јули 1429.	1.000 дуката	12. новембар 1436.	
3. а) мишћуше са четири велика и два мала црвена камена и са 12 великих зрна бисера и са двије мање гривне са бисерима (тежине двије унче и 1,5 аксађа) б) други пар мишћуша са четири црвена и четири плаветна камена, оковани златом, и са бисерима, такође оковани златом, и са двије мање бисерне гривне (двije унче и 4,5 аксађе) в) бисерни вјенчић са десет црвених и шест плаветних каменова и 230 зрна бисера (шест унчи и двије аксађе)	13. новембар 1436.	?	?	Непознато је када је имовина подигнута. Накит врло сличног изгледа и тежине (два пара мишћуша и бисерни вјенац) уложен је у депозит 10. августа 1441. године. Уколико се ради о истим драгоценостима, то би требало да значи да је у периоду између 13. новембра 1436. и 10. августа 1441. овај депозитни улог расформиран.
4. 1.000 дуката	18. април 1438.	1.000 дуката	9. април 1443.	Исплаћено опуномоћеним посланицима по одредби из Јелениног тестаментa.

	Улагање	Датум	Изузимање	Датум	Примједба
5.	<p><u>1. сребрни судови:</u></p> <p>а) осам чаша (тежине десет литри и осам унчи)</p> <p>б) двије купе са поклопцима и један бокар (шест литри)</p> <p>в) осам здјела и кашика (17 литри, десет унчи и три аксаје).</p> <p>Укупно у судовима: 11,32 кг сребра.</p> <p><u>2. накит:</u></p> <p>а) појас од позлаћеног сребра на плаветној тканини (девет литри и шест унчи)</p> <p>б) бисерни појас на црвеној хаздеји (20 унчи)</p> <p>в) вијенац са великим зрнима бисера и са 16 каменова (шест унчи)</p> <p>г) пар минђуша са бисерима и четири рубина</p> <p>д) пар минђуша са бисерима, четири сафира и четири рубина</p> <p>ђ) десет златних дугмади</p> <p>е) три златна прстена са два плаветна камена и једним сафиром</p>	10. август 1441.	комплетан улог	9. април 1443.	Излато опуномоћеним посланицима по одредби из Јелениног тестаментa.

I

Физички опис документа и ранија издања

(17. II 1423)

Документ (признаницу) исписао је Руско Христофоровић, дубровачки писар српске канцеларије, уредним и читким дипломатичким брзописом помоћу тамносмеђег мастила, у дванаест редова, на пергаменту облика положеног правоугаоника, ширине 40,4 цм и висине 20,4 цм (лијево) и 21 цм (десно). Трагови линирања видљиви су само у првом реду текста. Маргине нису досљедно испоштоване, пошто су лијева (2,7–3 цм) и горња (2–2,5 цм) маргина уредније од десне (0,5–2,1 цм). Испод посљедњег реда текста преостало је 10–10,5 цм неисписаног простора, у чијем средишњем дијелу се некада налазио утиснут печат који је отпао. У сврху печатења, на полеђини је направљено шест троугластих прореза, што је била честа пракса у дубровачкој канцеларији. Сврха тих троугластих отвора била је да восак, наливен у те отворе, и са наличја документа буде боље причвршћен за пергамент. Да би спријечило да наливени восак отпадне, Руско је на наличју документа, иза простора предвиђеног за печат и бочно од троугластих отвора, направио близу 40 убода шилом или иглом, усљед чега је површина пергамента на том мјесту постала неравна.¹⁶ Печат је, међутим, отпао, а испод текста остала је округла флека од наливеног воска, приближног промјера око 6 цм. Документ не садржи украсе изузев инвокационог крста, висине око 2,5 цм. Једноставно је стилизован. Изведен је слободном руком, идентичним мастилом као и сам текст, а садржи попречне пречкице на крају сва четири крака. Након што је петнаест година касније депозит исплаћен опуномоћеним посланицима његовог законитог власника, о чему свједочи латинични запис на маргини преписа овог документа¹⁷, признаница је поништена тако што је пресавијена по ширини, изрезана пет пута дуж пресавијене ивице а сам текст прецртан је са три косе линије. Осим по ширини, пергамент је пресавијен још четири пута дуж његове висине. Уколико изузмемо напријед наведено намјерно физичко оштећење ради поништења важности исправе као и отпали печат, документ је сачуван у веома добром стању. Осим мањих

¹⁶ Уп. G. Čremošnik, *Studije za srednjovjekovnu diplomatiku i sigilografiju Južnih Slavena*, Sarajevo 1976, 86.

¹⁷ В. мало ниже у тексту.

мрља при доњем рубу пергамента, насталих вјероватно дјеловањем влаге, друга оштећења не постоје. На полеђини се налази кратак запис настао вјероватно руком Руска Христофоровића у дубровачкој канцеларији: *1423. a di 18. freuaro, strumento che fo de domina Jella de ducati MM lo quale casso e fato nouo de ducati 2000.* Руком архивиста из XIX и XX вијека дописане су сљедеће забиљешке: *N. 4 del pach X, потом, N° 232. an 1423.* као и бројеви 1066 и 1059. Документ се данас налази у Државном архиву у Дубровнику у оквиру фонда *Diplomata et acta*, заведен као „бечки број 1059“. Руско Христофоровић је направио препис документа који се налази на наличју 321. странице 13. тома архивске серије *Diversa notariae*.¹⁸ На лијевој маргини, испод ћириличног текста који допуњује основни текст, стоји запис Никше Звијездића, који саопштава да је дана 18. априла 1438. исправа поништена јер је новац исплаћен кнезу Лаври Шиговићу и дијаку Сладоју, опуномоћеницима Сандаљеве удовице Јелене: *1438. adi 18. april. Casso quia soluit per ser Lauro de Sigo e per Sladoe diach.*¹⁹ Све словне разлике између оригинала и преписа донијели смо у напоменама, а остале се налазе у издању Љубомира Стојановића. Издање овог и свих осталих докумената у овом раду приређено је на основу дигиталних снимака начињених током августа 2011. године.

Ранија издања: П. Карано-Твртковић, *Србски споменици*, № 87, стр. 117–118; F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, № 240, стр. 251 (а); № 282, стр. 321–322 (б)²⁰; М. Пуцић, *Споменици српски II*, № 92, стр. 78–79 [препис]; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, № 394, стр. 388–389.

¹⁸ DAD, *Diversa notariae* XIII, 321v.

¹⁹ Исто. Уп. Е. Kurtović, А. Ресо, *Izvori za historiju srednjovjekovne Bosne 1*, Sarajevo 2021, 138. Е. Куртовић и А. Пецо погрешно везују овај латинични запис са дубровачким ћириличким документом, тј. потврдом од 17. фебруара 1423. о Сандаљевом улагању новца и сребра у депозит. Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, № 381, стр. 373–374; П. Драгичевић, *Седми, осми и девети лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама*, ГПБ 7 (2014) 42–46.

²⁰ Миклошич је у оквиру своје збирке *Monumenta Serbica*, заведен погрешно рашчитаном годином у Карано-Твртковићевом издању, два пута издао исти текст мислећи да се ради о два документа сличне садржине. Прву варијанту (овдје означену са „а“) није приредио увидом у изворник већ ју је преузео из Карано-Твртковићеве збирке, што је видљиво и по томе да су у оба њихова издања наведени погрешна година (1403) и исправан датум (17. фебруар). Другу варијанту издања овог документа (б) Миклошич је, изгледа, преписао из оригинала (у забиљешци испод издатог текста помиње да је пергамент у бечком архиву) али је погрешно рашчитао датум (16. фебруар).

Текст**

+ Въ име ѿца и Сина и С(вЕ)тога д(с)ха, аминь. Ми, кнезь, властеле и вьса шпкина гр[а]да Дѣровника дакмо въ свидѣнькь всакомѣ маломѣ и гвалѣмомѣ по семь |2| нашемѣ ѡписаню а подѣ нашомѣ законномѣ печѣтию како придоше к наамѣ ѡ Дѣровникѣ г[оспо]д[и]нѣ стараць Дмитарѣ и Радонѣ Припчикѣ и Бра|з|ганѣ дитакѣ посланькѣмѣ славне г(о)сп(о)гкѣ Юлѣне г[оспо]д[и]на вокводе Сандаля а ккре славнога поменѣтъя г[оспо]д[и]на кнеза Лазара²¹ с листомѣмѣ нкѣ вѣровнѣмѣ |4| и вѣдѣ нкѣ стране и на име р(е)чене г(о)сп(о)гкѣ Юлѣне ккре кнеза Лаз(а)ра²² поставише ѡ нашѣ комѣнѣ ѡ покладаѣ двѣ тисѣкѣ дѣкаты златѣхѣ а подѣ шви дѣвѣтъ²³: |5| да к волна р(е)чена г(о)сп(о)гкѣ Юлѣна ѡ всако вѣрѣме сама своимѣ главомѣ али своими слѣгами пославь своѣ листове а подѣ своимѣ печатию законномѣ |6| ѡзети възда каде ши вѣде ѡгодно а да ши се не могѣ ѡдрѣжати или не дати за нѣданѣ ѡзрокѣ кои би могаль на свѣтѣ бити пааче вѣтѣдѣкмо се |7| дати ихѣ реченои г(о)сп(о)ги или комѣ би шпорѣчила р(е)чена г(о)сп(о)гкѣ Юлѣна²⁴. Ако би ши се смрѣтъ згвѣдила, вѣдѣ ца Б(о)гѣ ѡклони, комѣ би по своѣмѣ листѣ шпорѣчила |8| вѣтѣдѣкмо се дати безѣ нѣднога ѡзѣдрѣжанья. И за векю²⁵ чистотѣ и вѣрованькѣ Браганѣ дитакѣ швакигкѣ листѣ своимѣ рѣкомѣ ѡписа²⁶. И хѣтѣ |9| г[о]сп[о]гкѣ Юлѣна къщи г(оспо)д(и)на кнеза Лазара више р(е)чена²⁷ къде гвѣди вѣде послатѣ ѡзети р(е)чене дѣкаты да пошлѣкѣ швѣ нашѣ листѣ кои имѣ смо дали подѣ на|10|шомѣ печатию исписанѣ изѣ швогаи. Ако ли би га изѣгѣбили²⁸ а шна да пошлѣкѣ своѣ листове подѣ своими печатями по своихѣ добрѣхѣ людехѣ како |11| ккѣ наамѣ задоволено бити и шчито свѣтѣ²⁹ крѣ шна ѡзимлѣкѣ теи дѣкаты. Писа се ѡ изѣбранои вѣкнищѣ Б(о)гѣ ѡлюбимагѣ гр[а]да нашегѣ Дѣровника.

** Редакција издања текста и превода свих докумената: Т. Суботин Голубовић.

²¹ У препису у основном тексту испуштено: а ккре славнога поменѣтъя г(оспо)д(и)на кнеза Лазара, па исто дописано на лијевој маргини без ријечи поменѣтъя.

²² У препису испуштено: ккре кнеза Лаз(а)ра.

²³ У препису стоји: дѣвѣтъ поставише.

²⁴ У препису испуштено.

²⁵ Миклошич (а): великю.

²⁶ У препису стоји: намѣ ѡписа.

²⁷ У препису испуштено: къщи г(оспо)д(и)на Лазара више р(е)чена.

²⁸ Карано-Тврковић и Миклошич (а и б): изѣгѣвила.

²⁹ У препису стоји: и шчито бити всемѣ свѣтѣ.

1085 N. 233.

ca. 1480

1085

1085
ca. 1480
ca. 1480
ca. 1480

1085

Лѣто |12| рождѣства Хр(и)ст(о)ва тисѣцно и четири ста и два десети³⁰
и третѣк лѣто, м(ѣ)с(е)ца феввара .ѣі.³¹ днь. А ѡписа Руско логѡфеть.
Боже, помилѡи га!

Превод

+ У име Оца и Сина и Светог духа, амин. Ми, кнез, властела и сва Општина града Дубровника овим нашим записом а под нашим законитим печатом дајемо на знање свакоме, маломе и великоме, да су дошли к нама у Дубровник господин старац Дмитар и Радоња Припчић и Брајан дијак послани од госпође Јелене, [супруге] господина војводе Сандаља и кћери славне успомене господина кнеза Лазара, с њеним вјеровним листом. И са њене стране и на име поменуте госпође Јелене, кћери кнеза Лазара, оставише у нашој комуни депозит од двије хиљаде златних дуката а под овим условом: да је слободна поменута госпођа Јелена у свака доба она лично или по својим слугама пославши своје листове а под својим законитим печатом узети их увијек када буде хтјела, а да јој се не могу задржати или не дати усљед неког разлога који би на свијету могао да буде, већ обећавамо да ћемо их дати реченој госпођи или ономе коме их буде опоручила поменута госпођа Јелена. Уколико би је, Боже уклони, задесила смрт, обећавамо да ћемо их дати без икаквог задржавања ономе коме их својим листом буде опоручила. И због веће поузданости и увјерљивости Брајан дијак уписао је својом руком овакав [исти] лист. И када би год хтјела напријед поменута госпођа Јелена, кћи господина кнеза Лазара, да пошаље [слуге] да узме поменуте дукате нека пошаље овај наш лист који смо им дали под нашим печатом исписан из овога [листа]. Ако ли би га изгубили а она нека по својим добрим људима пошаље своје листове под својим печатима, што ће нам бити довољно, а свијету очигледно да она узима те дукате. Писа се у изборној вијећници од Бога вољеног нашег града Дубровника године од Христовог рођења хиљаду и четири стотине и двадесет и трећег љета, мјесеца фебруара седамнаестог дана. А уписао је Руско логотет. Боже, смилуј му се!

³⁰ Карано-Твртковић и Миклошич (а) испустили су ријеч „двадесет“, па је у њиховом издању документ датиран са погрешном, 1403. годином.

³¹ Миклошич (б): .ѣі.

II

Физички опис документа и ранија издања

(15. VII 1429)

Признаницу је исписао Руско Христофоровић дипломатичким брзописом помоћу тамносмеђег мастила у 16 цијелих редова, на пергаменту облика положеног правоугаоника, ширине 34,4 цм и висине 25,4 цм (лијево) и 25,2 цм (десно). На пергаменту су видљиви остаци линирања. У првом реду текста видљива је једна хоризонтална линија која је писару послужила као доња основна линија за исписивање слова и одржавања правилног правца писања. Двије окомите линије пружају се читавом висином пергамента са његове лијеве (4,4 цм од ивице) и десне (око 4 цм од ивице) стране, а које имају за функцију да одијеле маргине од текста. Захваљујући њима оне су готово подједнаке, иако текст на десној страни документа понекад прелази преко вертикалне линије. Лијева маргина износи 4,4 цм, десна 3,4–4,1 цм, а висина од горње ивице пергамента до првог реда текста износи 4,5–4,8 цм. Размак између редова је правилан и износи око 4 мм, а просјечна висина словâ, без потезâ који залазе у горњи или доњи међупростор, износи око 2 мм. Простор између шеснаестог реда текста до доњег руба документа висок је 11–11,6 цм, у чијој средини је био смјештен утиснути печат који је касније отпао. Са лијеве и десне стране печата налази се текст потврде Јелениног посланика, датиран 12. новембром 1436, о исплати депозита, што је трећи документ који у овом раду приређујемо. У сврху печатења, на полеђини су направљена четири троугласта прореза, што је био један од начина помоћу којег су у дубровачкој канцеларији причвршћивали наливене воштане печате. Нису примијећени трагови убода иглом на полеђени документа као у случају претходно описаног документа. Печат је отпао а иза њега је остала флека у виду правилне кружнице, пречника 5,5 цм, са фрагментима смеђег воска. Документ не садржи украсе, изузев инвокационог крста висине око 3 цм. Руско је његовој стилизацији посветио више пажње него у претходно описаном документу. Иницијално слово „В“ високо је око 2 цм и заузима простор од четири прва реда текста. Документ је сачуван у веома добром стању упркос двадесетак мањих округлих мрља, насталих вјероватно под утицајем влаге, мањим траговима буђи у доњем лијевом углу пергамента и мањим оштећењима на прегибима, што све не утиче на рашчитавање

текста. Пергамент је пресавијен по ширини и онда још једанпут по висини са његове лијеве и десне стране. Потврда није поништена изрезивањем пергаментна као у случају претходног документа који смо описали, већ је текст само прецртан са двије укрштене линије. Након исплате новца Јеленин опуномоћени посланик сачинио је о томе забиљешку у виду потврде на доњем неисписаном дијелу пергаментна, са лијеве и десне стране некадашњег печата (у овом раду документ бр. III). Због тога је овај документ постао предмет трајног чувања ради обезбјеђивања од сваког потенцијалног каснијег потраживања. На полеђини се налази кратак запис настао вјероватно руком Руска Христофоровића у дубровачкој канцеларији: *Strumento de domina Illa de ducati 1000 la qual confesso auerli receuudo*. Руком архивиста из XIX и XX вијека дописано је на полеђини неколико забиљешки: *N. 8 del Pac. III*, потом, *Nº 251. an 1436*. као и бројеви 1066 и 1085. На полеђини је записан и кратак регест исправе на италијанском језику: *Il senato Raguseo notifica di aver ricevuto dalla signora Illena 1000 zech. a titolo di custodia li quali poi alla stesa Illena furono restituiti. 1429. lugl. 15*. Документ се данас налази у Државном архиву у Дубровнику, у оквиру фонда *Diplomata et acta*, заведен као „бечки број 1066“. Руско Христофоровић направио је препис документа који се налази на 102. страници 16. књиге архивске серије *Diversa notariae*.³² На лијевој маргини преписа стоје два записа. Први, начињен вјероватно Русковом руком, кратко саопштава најосновнију садржину диспозитивног дијела исправе: *Ducatos mille domine Jele*. Други, на италијанском, начињен руком Никше Звијездића, саопштава о исплати уложеног депозита његовом сопственику и поништавању раније написане ћириличке признанице: *1436. adi 12. nouembrio. Domina Jella, domina de vojvoda Sandaglii siando a Raguxi confessa auer recevudo dela signoria de Raguxi duchati mille li quali aueua depoxitado in lo comuni de Raguxi como schriue qui in questo in libro in letera schiaua per ço fo saxo*.³³ Све словне разлике између оригинала и преписа донијели смо у напоменама, а остале су пописане у издању Љубомира Стојановића.

Ранија издања: П. Карано-Твртковић, *Србски споменици*, № 109, стр. 177–178; F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, № 303, стр. 358–359; М. Пуцић, *Споменици српски* II, № 105, стр. 87–88 [препис]; Љ. Стојановић, *Повеље и тисма* I–1, № 395, стр. 389–390.

³² DAD, *Diversa notariae* XVI, 102r.

³³ Уп. Е. Kurtović, А. Peco, *Izvori* 1, 198.

N. S. nel R. M.

Il Reale Collegio di San Tomaso di
S. Maria della Spina, Roma, 1786.
a titolo di custodia, si vuole che sia
posto il nome di questa Università.

1786

N.º 251.
an. 1786.

1085

▶ ▶ ▶ ▶

1786

Il Reale Collegio di San Tomaso di
S. Maria della Spina, Roma, 1786.
a titolo di custodia, si vuole che sia
posto il nome di questa Università.

Превод

+ У име Оца и Сина и Светог духа, амин. Ми, кнез, властела и сва Општина града Дубровника овим нашим записом а под нашим законитим печатом дајемо на знање свакоме, маломе и великоме, да је дошао к нама у Дубровник господин властелин племенити витез Прибисав Похвалић послан од госпође Јелене, [супруге] господина војводе Сандаља и кћери славнога господина кнеза Лазара, с њеним вјеровним листом запечаћеним њеним обичним печатом. И са њене стране и на име поменуто госпође Јелене остави у нашој комуни депозит од хиљаду златних дуката а под овим условом: да је слободна поменута госпођа Јелена у свака доба она лично или по својим слугама пославши своје листове а под својим законитим печатом узети их увијек када буде хтјела а да јој се не могу задржати или не дати усљед неког разлога који би на свијету могао да буде, већ обећавамо да ћемо их дати реченој госпођи или ономе коме би их опоручила поменута госпођа. Уколико би је, Боже уклони, задесила смрт, обећавамо да ћемо их дати без икаквог задржавања ономе коме их својим листом буде опоручила. И због веће поузданости и увјерљивости поменути витез Прибисав уписао је својом руком овакав [исти] лист који је остао код нас у општини. И када би год госпођа Јелена хтјела да пошаље [слуге] да узме поменути депозит, нека пошаље овај наш исписан лист са нашим печатом. Ако ли би га изгубили а она нека по својим добрим људима пошаље своје листове под својим печатима што ће нам бити довољно, а свијету очигледно, да она узима поменути депозит. Писа се у изборној вијећници од Бога вољеног нашег града Дубровника године од Христовог рођења хиљаду и четири стотине и двадесет и деветог љета, мјесеца јула петнаестог дана. А уписао је Руско логотет. Боже, смилуј му се!

III

Физички опис документа и ранија издања

(12. XI 1436)

Биљешка Јелениног посланика Грубка о примитку новца из Јелениног депозита исписана је у доњој трећини дубровачке признанице, којом је потврђен примитак истог поклада седам година раније (у овом раду документ бр. II). Текст је исписан брзописом

у осам редова тамноплавим мастилом. Иако се доњи потези слова завршавају завијуцима, кружићима и полукружићима, што у некој мјери може да створи осјећај да се ради о китњастом рукопису Јелениног посланика, општи је утисак, ипак, да је признаница исписана без много пажње и брижљивости. Редови су неуредни, без одржаног правилног правца писања, па се они са лијеве и десне стране некадашњег печата не подударају у истој равни. Иако се ради о врло кратком тексту, слова нису исписивана на досљедан начин, већ је присутно неколико њихових облика. На примјер, слово **з** пише на начин који подсјећа на његов првобитни мајускулни облик, али га пише и у „кукастом“ облику помоћу једног кратког искошеног потеза у курзивном споју са словом **ѡ**, при чему је хоризонтална пречкица слова **ѡ** уједно и почетни потез слова **з**. Слово **в** пише из три или четири потеза у положеном облику, који подсјећа на ћирилично „п“. Слово **д** пише у облику који подсјећа на латинично „р“ (R) али немарно, при чему постоје најмање три његова словна облика.

Осим овог, сачувана су у оригиналном облику још свега два документа за која поуздано знамо да их је писао Грубко (Групко). У питању су признаница у форми повеље од 27. децембра 1422. и друга признаница у форми билешке од 4. јануара 1423. године.⁴² Грубку се приписује и повеља од 30. маја 1420, којом је велики војвода Сандаљ Хранић са браћом Вукцем и Вуком уступио Дубровчанима своју половину Конавала.⁴³ Повељу је исписао Сандаљев дијак Грубач. Грубков идентитет у историографији је изазивао недоумице, будући да се као посланик, цариник и особа од повјерења куће Косача јавља од 1412. до 1454, када се посљедњи пут помиње као цариник у служби херцега Стефана Вукчића (*Grupchus, zarinich Stiepani cherzechi*). У доступним изворима први пут се јавља почетком јануара 1412. (*Grupchus diach*), када је против њега и групе осталих људи, међу којима је био жупан Медулин, подигнута тужба због крађе четири вола у Поповом пољу, која се догодила септембра 1411. године. Већ на јесен 1412, уколико се ради о истој особи, извори га помињу као Сандаљевог

⁴² DAD, *Diplomata et acta*, бечки број 1061; DAD, *Diversa notariae XIII*, fol. 15v; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, № 374, стр. 368–369; № 383, стр. 374–375; П. Драгичевић, *Четврти, пети и шести лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама*, ГПБ 6 (2013) 55–56; Исти, *Седми, осми и девети лист депозита војводе Сандаља са припадајућим потврдама*, ГПБ 7 (2014) 47–49.

⁴³ DAD, *Diplomata et acta*, бечки број 1053; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, № 322, стр. 309–313.

посланика у Венецији (*Grubaz*). Велика је вјероватноћа да се ради о идентичним особама. Судећи по овим подацима, Грубко је каријеру започео као писар али је, заједно са неколицином писменијих људи из Сандаљевог круга, почео да обавља и сложеније задатке, какве су биле дипломатске мисије у Дубровнику, Венецији, Котору и Бару. Ако претпоставимо да је најкасније 1411. постао Сандалев фамилијар и то у доби од бар двадесетак година живота, онда је у служби породице Косача провео најмање 43 године и доживио је за оно вријеме дубоку старост, приближивши се осмој деценији живота. Његово име се у изворима јавља у више варијанти (Грубач, Грубко, Групко, Глупко, Групко Поповић, Групко Добричевић), што је бар у појединим случајевима била последица неспособности писара, невичних словенском језику, да на латинском исправно забиљеже његово име. Варијанте имена Групко/Грубко/Глупко, које су се у документима усталиле као његово лично име, могле би да буду деминутив изведен од имена Грубач, али је теже објаснити два различита презимена, тј. име рода или патронимик. Његово поријекло није до краја расвијетљено, али је сасвим сигурно да потиче из круга ситније властеле из подручја Хума. Михаило Динић забиљежио је податак да су браћа Поповић из Требиња, Вукац, Радиша и Групко, оптужени 1449. да су отели стоку и неке ствари. Напријед поменути жупан Медулин сахрањен је у Љубомиру, одакле је вјероватно био поријеклом. Подаци да је слан у дипломатске мисије у Венецију и источнојадранске градове даје нам за право да претпоставимо да је познавао латински и италијански језик, без чијег знања би те мисије било далеко теже обавити. Језик је најлакше било могуће научити у честим пословним или приватним контактима са Дубровчанима, у чијем граду се он најраније помиње као тужено лице у једном спору. На основу тога бисмо нагађали и да су му се поријекло и мјесто пребивалишта налазили негдје у ближем дубровачком залеђу.⁴⁴

⁴⁴ N. Jorga, *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XVe siècle II*, Paris 1899, 137, 148, 189, 211, 363, 368, 378, 389, 391, 409, 417, 423, 434, 437, 444; А. Соловјев, *Одабрани споменици српског права (од XII до краја XV века)*, Београд 1926, 203; Е. Kurtović, *Arhivska građa za historiju srednjovjekovne Bosne (Ispisi iz knjiga kancelarije Državnog arhiva u Dubrovniku 1341–1526)* 1–3, Sarajevo 2019, 834, 899, 1023, 1024, 1137, 1150, 1151, 1159, 1250; Е. Kurtović, А. Peco, *Izvori za historiju srednjovjekovne Bosne (Ispisi iz knjiga notarijata Državnog arhiva u Dubrovniku 1370–1529)* 1–3, Sarajevo 2021, 147, 161, 199, 223, 224, 230, 231, 234, 240, 242, 249, 304, 325, 330, 333, 337, 355, 358, 365, 403, 469, 617; Е. Kurtović, *Izvori za historiju*

Грегор Чремошник је анализирајући палеографске елементе напријед наведених сачуваних рукописа које су потписали Грубач и Групко покушао да утврди да ли се ради о истим особама. Дошао је до закључка да се не ради о истим особама због тога што су наведени писари поједина слова (посебно „б“ и „ж“) записивали на различит начин.⁴⁵ Међутим, упоређујући рукописе Грубачеве повеље из 1420. са Грубковим признаницама из 1422, 1423. и 1436. да се видјети да не постоји у свим документима иста досљедност, тј. да и у оним документима које је потписао Грубко (или Групко) нису сва слова обликована идентичним потезима. Положена слова „б“, која наликују ћириличком „п“, из Грубачеве повеље из 1420. управо су најсличнија са онима у Грубковој потврди из 1436. али и појединим из признанице датиране 1422. годином. Грубко исто слово у двије остале признанице из 1422. и 1423. најчешће пише на другачији начин, који је најсличнији искошеном броју шест. У свим документима слово ћерв има за своју базу облу цртицу, док је једино у посљедњој признаници, коју овдје приређујемо, база тог слова квадратног облика. Једина досљедност у свим документима препознаје се у слову „н“ које је записано са два потеза на начин да се лијева усправна цртица повија удесно и иде до средине десне усправне цртице. Самим тим, овако мали дипломатички узорак из широког временског периода од шеснаест година, не може у потпуности да буде поуздан доказни материјал у доказивању идентитета њихових аутора. Од наведена четири документа само један представља документ јавно-правног карактера

srednjovjekovne Bosne (Ispisi iz knjiga tužbi Državnog arhiva u Dubrovniku: Lamenta de foris I–L, 1370–1483) 1–3, Sarajevo 2022, 75, 377, 389, 451, 650, 652, 682, 683, 750; A. Babić, *Diplomatska služba u srednjovjekovnoj Bosni*, Iz istorije srednjovjekovne Bosne, Sarajevo 1972, 153–154; P. Živković, *Utjecaj primorskih gradova na ekonomsko-socijalne promjene u bosanskom društvu u 14. i 15. stoljeću (Pojava građanske klase i novog plemstva)*, Tuzla 1986, 120–125; М. Динић, *Из српске историје средњег века*, Београд 2003, 348–349, 740–741; Е. Куртовић, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hrančić Kosača*, Sarajevo 2009, 383–385; А. Смиљанић, *Групко Добричевић = Групко Поповић, да или не?*, Зборник радова у част академику Десанки Ковачевић Којић, Бања Лука 2015, 473–491. За остале изворе и литературу о Групку в. Н. Исаиловић, *Владарска канцеларија у средњовјековној Босни*, Београд 2014, 135, нап. 72. (докторска дисертација у рукопису). О жупану Медулину и његовим могућим наследицима детаљније в. у Г. Томовић, *Морфологија ћириличких натписа на Балкану*, Београд 1974, 101; Р. Пекић, *Љубомир у доба властееоске породице Косача*, Српска краљевства у средњем веку, Краљево 2017, 447.

⁴⁵ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg veka*, GZM VII (1952) 277–280.

(повеља из 1420), а остали документи су настали из приватно-правних и пословних односа. Према типу документа писар је подредио свој рукопис и коначни општи изглед документа. Са више акрибије могао је да приступи изради једног документа који је имао међудржавни карактер а са мање пажње и брижљивости изради појединих биљешки и признаница. Можда се и зато у свом првом сачуваном документу из 1420. потписао својим званичним именом (Грубач), док је у документима приватно-правног карактера користио скраћену верзију свог имена која се увријежила међу његовим тадашњим савременицима, што је манир који и у модерним временима није стран. Осим свега напријед изреченог, можемо додати да су се манир и темперамент писара, тј. начин на који је повлачио потезе и обликовао слова, могли током времена промијенити, па се и тиме могу објаснити појединачне графолошке разлике у наведеним документима насталим у временском распону од шеснаест година.

Ранија издања: П. Карано-Твртковић, *Србски споменици*, № 110, стр. 178; F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, № 303, стр. 359; № 325, стр. 386 [само кратак регест на латинском и упутница на № 303]; Љ. Стојановић, *Повеље и тисма I–1*, № 395, стр. 389–390.

Текст

Вѣ лѣта рождѣства Христова тисѣѣѣ и четири ста и .л̄. и .ѣ.
 лѣто бѣ д(ѣ)нь м(ѣсе)ца |2| новембра га господѣ Блѣна много почтенога
 споменѣтиа |3| г(оспо)д(и)на воеводе Сандѣла бѣде га ѣ Дѣбровѣникѣ
 своомѣ |4| главомѣ примих[ѣ] ѡд[ѣ] много почтенога кнеза и власте|5| ѡ
 и све ѡпѣѣине дѣбровѣчке више реч[ѣ]не тисѣѣѣ |6| дѣкѣть кое вѣхѣ
 поставила ѣ ни х[ѣ] комѣнѣ на поставѣ |7| како се згоре пише ѣ ѡвомѣ
 листѣ ере сѣмѣ прими|8|ла више реч[ѣ]не тисѣѣѣ дѣкѣть на пѣнѣ. **И**
 Грѣвко писѣх ѡмомѣ рѣкомѣ.

Превод

Године од Христовог рођења хиљаду и четири стотине и тридесет и шесто љето, дванаестог дана мјесеца новембра, ја, госпођа Јелена, [супруга] веома славне успомене господина војводе Сандѣла, бих у Дубровнику и лично примих од веома поштованог кнеза и властеле и

све Општине дубровачке напријед поменутих хиљаду дуката које сам била положила у депозит код њих у комуни, као што горе у овом листу пише. Примила сам у потпуности напријед поменутих хиљаду дуката. Ја, Грубко, писах мојом руком.

IV

Физички опис документа и ранија издања

(13. XI 1436)

Признаницу је исписао дубровачки писар Никша Звијездић, чији је рукопис знатно немарнији од Русковог. Текст је исписан брзописом, помоћу смеђег мастила у 34 реда, на пергаменту облика усправног правоугаоника, ширине 33 цм и висине 38,3 цм (лијево) и 35,9 цм (десно), умањен за висину плике. Првобитно је испод посљедњег реда текста остало близу 20 цм неисписаног дијела пергаментa, који је пресавијен на пола, па је на тај начин формирана плика. Доњи руб пергаментa врло је немарно изрезан, тако да је плика неједнаке висине. Највиша је у свом средишњем дијелу (9,5 цм), а најнижа на крајњој лијевој и десној страни документа (3,5 цм). Између лица документа и његовог пресавијеног дијела убачен је још један мањи комад пергаментa. Кроз на такав начин троструко ојачан пергамент пробушено је шест рупа кроз које је провучена тамноцрвена врпца. Ова врпца прошла је кроз печатну грудву овалног облика (7 цм ширине и 9,5 цм висине). Сам печатни отисак промјера је 5,5 цм. У питању је добро познати велики печат Дубровачке општине. У централном дијелу печатног поља приказане су градске зидине у виду три куле, грађене од камених блокова, са круништима, при чему средишња кула надвисује друге двије. У подножју централне куле приказана су градска врата, изнад којих се све до круништа централне куле налази приказ Светог Влаха, заштитника града, који у лијевој руци држи штап. Са лијеве и десне стране централне куле налазе се његови иницијали исписани мајускулним латиничним словима S[anctus] V[lasius]. Испод кула налазе се три таласа, представљена са три таласасте линије смјештене једна испод друге. Читав хералдички приказ уоквирен је са двије испупчене концентричне кружнице које формирају прстен (кружни вијенац, annulus) унутар којег стоји натпис: + SIGILLVM

COMUNIS RAGUSII.⁴⁶ Документ је претходно био линиран, што се види по уредној лијевој маргини, док десна није поштована. За разлику од осталих признаница, ова у горњем лијевом углу садржи естетски допадљив цртеж који приказује руку (свештеника?) у широком рукаву са шест (!) прстију, који придржавају доњи дио богатије стилизованог крста. Крст има висину 5,5 цм и незнатно већу ширину од 5,7 цм. Кракови су му једнаке дужине. Завршавају се тролистом са шиљастим завршецима и кружићима на самом њиховом врху. Комплетан цртеж, који има функцију симболичке инвокације, висок је укупно 13,5 цм. Од осталих украса издваја се још иницијално слово „B“, високо 1,7 цм. Видљива су три прегипа по ширини документа и два по његовој висини. Након извршеног посла документ је поништен тако што је испресавијан и три пута зарезан, при чему је читав горњи десни дио пергаментa у висини једне трећине читавог документа физички одвојен од остатка исправе, за коју је причвршћен само својим доњим дијелом. Ово намјерно изазвано оштећење на први поглед оставља утисак далеко оштећеније повеље него што је то у стварности. Наведена оштећења још увијек не представљају сметњу приликом рашчитавања текста. На полеђини се налази кратак запис настао руком Никше Звијездића: *Questa pouela fo caxa per che lo depoxito de li zoeli tolse d[omi]na Jella de d[omi]no v[oivode] Sandali*. Руком архивиста из XIX и XX вијека дописано је на полеђини неколико забиљешки: *N. 5 del Pac. IV*, потом, *N° 252. an 1436.* као и прецртан број 1086. Испред забиљешке *an 1436.* дописан је датум *nov. 13.* Испод прецртаног броја 1086 налази се дописано истом оловком као и датум: једна нечитка кратка ријеч (скраћеница), потом, XIVe и ознака N° 1079. Документ се данас налази у Државном архиву у Дубровнику у оквиру фонда *Diplomata et acta*, заведен као „бечки број 1079“. За разлику од ранијих депозитних улога, за овај улог није направљен трећи примјерак у форми записника у канцеларијским књигама.

Ранија издања: П. Карано-Твртковић, *Србски споменици*, № 121, стр. 208–209; Ф. Miklosich, *Monumenta Serbica*, № 326, стр. 386–387; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, № 397, стр. 391–392.

⁴⁶ Уп. G. Čremošnik, *Dubrovački pečati srednjega vijeka*, Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku 4–5 (1955–1956) 32–34.

Текст

+ Ва име Оѡта и Сина и Светагѡ дѡха, аминь. Ми, кнез, властеле и вса |2| ѡпкина богѡлюбимагѡ гр[а]да Дѡбровника дакмо на видиенкѡ всакомѡ комѡ се |3| вѡде достојати или прѡдѡ кога се изнесе ѡвѡ нашѡ листѡ ѡтворенѡ ѡгледати |4| и сани нашѡ записѡ веровани како прѡде к намѡ ѡ Дѡбровникѡ много славна и почтена племенита |5| господа Юлена много почтенѡга и славноѡга гѡ[спо]д(и)на Сандалиа великоѡга воеводе⁴⁷ рѡсага |6| босанскоѡга а кки много славноѡга светопочившагѡ кнеза Лазара господара Срѡблем[ь]. |7| Кога речена господа Юлена постави ѡ нашемѡ комѡнѡ ѡ покладѡ ѡботце злате |8| са четири камени црѡлене велике а два мала црѡлена са .ѡ. зрѡна великоѡга бисера |9| ѡковани вси ѡ златѡ и прѡ них две грѡвнице манега бисера а све потеже .ѡ. ѡнче |10| и аѡагѡ и польѡ.

|11| И ѡщѡ дрѡзи ѡботци ѡ кокѡ сѡ .ѡ. камени плаветни и .ѡ. црѡлени ѡ златѡ потеза |12| з бисерѡмѡ ко[к] к прѡ камених и на златѡ на двѡк грѡвнице бисерне тои |13| потеза .ѡ. ѡнче и .ѡ. аѡаге и повѡ,

|14| и ѡщѡ кданѡ веначацѡ бисеранѡ по чрѡленѡм брачинѡ на комѡ сѡ .ѡ. камени црѡ|15|лених а шесть плаветниех ѡ златѡ и на немѡ броемѡ бисера две сте |16| и три десети зрѡна а потеза ѡвѡ веначацѡ⁴⁸ .ѡ. ѡнач и .ѡ. аѡага.

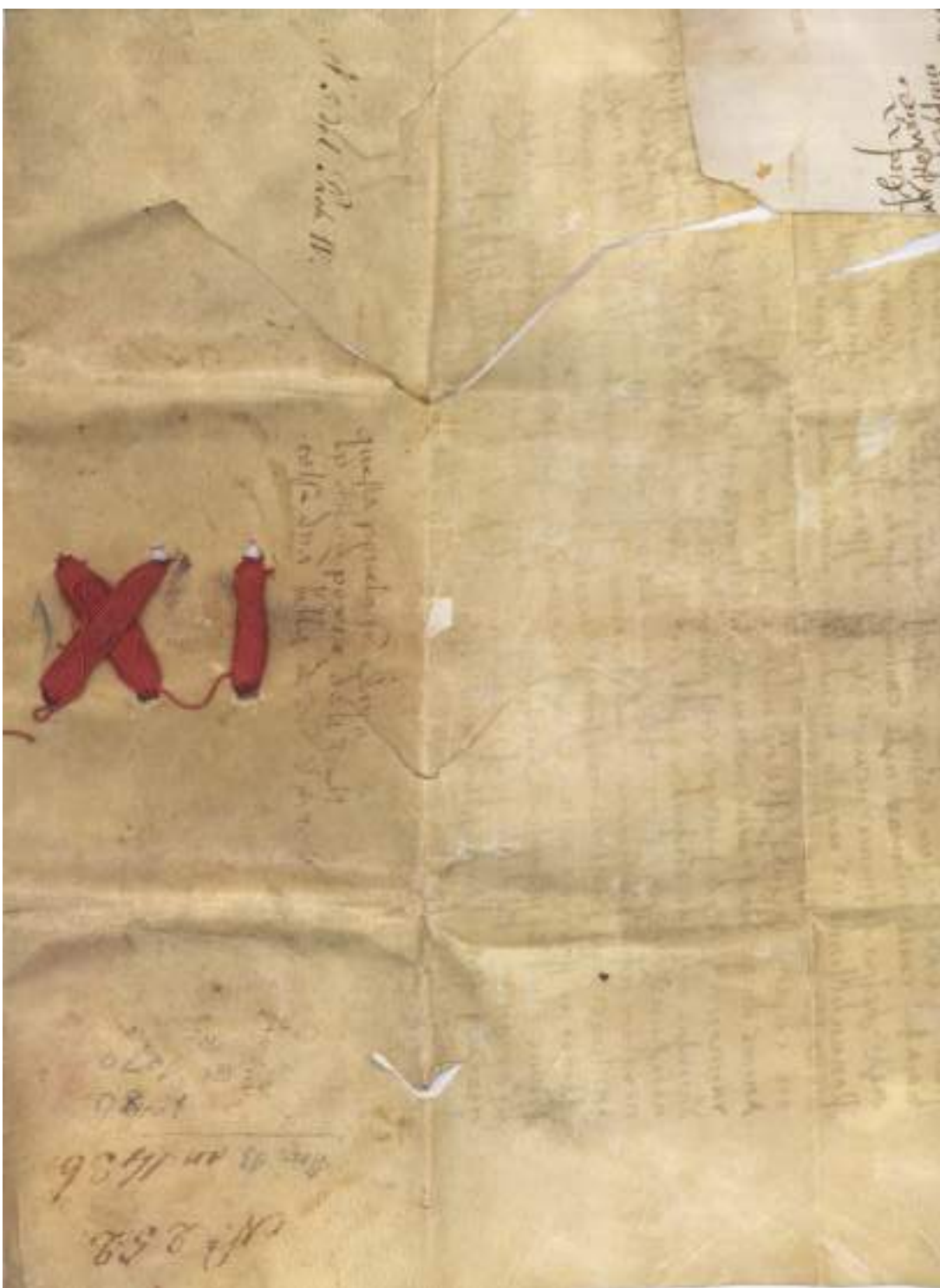
|17| А подѡ ѡви ѡвиетѡ постави више речени покладѡ: да к волна више речена |18| господа Ёлл(е)на ѡ всако врѡиеме сама своимѡ главѡм али своѡми слѡгами речени покладѡ |19| послаѡ своѡ листѡве подѡ своимѡ печатю закономѡ ѡзети вазда каде иои |20| вѡде драгѡ а⁴⁹ да иои се не море ѡдрѡжати или не дати за ниеданѡ ѡзрокѡ |21| кои би на свиетѡ могао бити паче ѡбѡтѡкѡ се дати више речени |22| покладѡ реченои госпоге Ёлл(е)не или комѡ би ѡпорѡчила речена господа. Ако ли би |23| о[и] се смрѡть згодила да се прѡстави сеган свиета тада комѡ би по своѡмѡ |24| листѡ ѡпорѡчила ѡбетѡкѡ се дати безѡ ниедноѡ ѡздрѡжанѡ. И за векю |25| чистокою и верованкѡ речена господа Ёлл(е)на ѡвакиге листѡ ѡд свога дѡпака Сладѡга и своимѡ печатю |26| ѡписавѡ ѡстави ѡ нашемѡ комѡнѡ. И хѡте господа Ёлл(е)на кади⁵⁰ годи вѡде |27| послати ѡзети речени покладѡ да пошле ѡвѡ нашѡ листѡ кои смо дали

⁴⁷ Стојановић: вѡкводе.

⁴⁸ Карано-Твртковић: веначацѡ.

⁴⁹ Миклошич испустио.

⁵⁰ Карано-Твртковић, Миклошич и Стојановић: када.

ПОДЪ ПЕЧАТЮ НАШОМ ВИСЪКЪМ ВЕЛИКОМЪ. ЯКО ЛИ БИ ГА ИЗГЪБИЛИ⁵¹ А УНА
 ДА ПОШЛАК СВОК |28| ЛИСТОВЕ ПОДЪ СВОКМИ ПЕЧАТМИ ПО СВОКЪХЪ ДОБРИЕХЪ
 ЛЮДЕХЪ КАКО КЕ НАМЪ |29| ЗАДОВОЛНО И УЧИТО БИТИ СВЕМЪ СВИЕТЪ ЕРЪ УНА
 ВЪЗИМЛЕ РЕЧЕНИ ПЪКЛАДЪ. |30| Я СЕИ СЕ ПИСА ВА ИЗАБРАНОИ ВЕКНИЦИ И ПОЛАЧИ
 В(О)ГВЛЮБИМАГО ГР(А)ДА НАШЕГВ |31| ДЪБРОВНИКА ВА ЛИЕТА РОЖЕСТВА
 ХРИСТОВА .А. .О҃҃҃. .Л. .Ѕ. ЛИЕТО⁵² .ГІ. ДАНА М(ИЕ)С(Е)ЦА |32| НОВЕМРГА. Я ВПИСА
 ЛОГОФЕТЪ НИКОЛА ЗВЕЗДИКЪ ПО ЗАПОВИДИ⁵³ ГОСПОСТВА ДЪБРОВАЧКОГА. |33| Я
 ВИШЕ РЕЧЕНИ ПОКЛАДЪ ПРЪДА СЕ В КДНОМЪ МАЛЪ КОВЧЕСЦЪ⁵⁴ В КОМЪНЪ А ВСТА
 |34| КЛЮЧИЦЪ В ГОСПОГЕ ВЛА(Е)НЕ.

Превод

+ У име Оца и Сина и Светог духа, амин. Ми, кнез, властела и сва Општина од Бога вољеног града Дубровника дајемо на знање свакоме коме приличи или пред кога се стави на увид овај наш отворени лист и овај наш доказни запис да је дошла к нама у Дубровник веома славна и поштована племенита госпођа Јелена [супруга] веома поштованог и славног господина Сандаља, великог војводе русага босанског а кћи веома славног светопочившег кнеза Лазара, господара Срба. Та, наведена госпођа Јелена, положила је у нашој комуни у депозит златне минђуше са четири велика и два мала црвена камена, са дванаест зрна великог бисера окованих златом, и уз њих двије гривнице од мањег бисера, тежине двије унче и аксађа и по. И још друге минђуше са четири плаветна и четири црвена камена у злату, извагане са бисерима које је уз камење и на злату на двије гривнице бисерне – тежине двије унче и четири аксађе и по, и још један бисерни вјенчић по црвеном брачину на ком су десет црвених и шест плаветних каменова у злату и на њему двјесто и тридесет зрна бисера на броју а тежи овај вјенчић шест унчи и двије аксађе.

А под овим условом поставила је напријед поменути депозит: да је слободна поменута госпођа Јелена у свака доба она лично или по својим слугама пославши своје листове а под својим законитим печатом узети га увијек када буде хтјела а да јој се не могу задржати

⁵¹ Карано-Твртковић: изгъбила.

⁵² Миклошич: лиета.

⁵³ Стојановић: заповеди.

⁵⁴ Стојановић: ковческѡ.

или не дати усљед неког разлога који би на свијету могао да буде већ обећавамо да ћемо поменути депозит дати реченој госпођи Јелени или ономе коме би га опоручила поменута госпођа. Уколико би је задесила смрт те оде са овог свијета, обећавамо да ћемо га тада дати ономе коме га својим листом буде опоручила без икаквог задржавања. И због веће поузданости и увјерљивости поменута госпођа Јелена оставила је у нашој комуни овакав [исти] лист са својим печатом који је исписао њен дијак Сладоје. И када би год госпођа Јелена хтјела да пошаље [слуге] да узме поменути депозит нека пошаље овај наш лист који смо јој дали са нашим великим висећим печатом. Ако ли би га изгубили, а она нека по својим добрим људима пошаље своје листове под својим печатима, што ће нам бити довољно а свијету очигледно да она узима поменути депозит. А све је ово писано у изборној вијећници и палати од Бога вољеног нашег града Дубровника, године од Христовог рођења хиљаду и четири стотине и тридесет и шесто љето, тринаестог дана мјесеца новембра. А уписао је логотет Никола Звездић на основу заповијести дубровачке власти. Напријед поменути депозит предан је у комуни у једном малом ковчежићу, а кључић је остао код госпође Јелене.

V

Физички опис документа и ранија издања

(18. IV 1438)

Документ није сачуван у оригиналу већ у форми преписа који се налази у 22. тому архивске серије *Diversa notariae*.⁵⁵ Аутор преписа је Никша Звијездић. Судаћи по тексту, признаница се битно не разликује од претходних, па се може претпоставити да је, попут осталих, била исписана на пергаменту и запечаћена печатом Дубровачке општине. На лијевој маргини налазе се два записа. Први гласи: *Suprascriptum de donna Jella de lo depoxito de li ducati 1000*, док је други позициониран одмах испод њега: *Die 9. aprilis 1443. Cassa quia restituti fierunt vauode Stipano et uxor ac filio eius secundum ordinationem testamenti domine Jele scripti in cathastico testamentorum prout etiam apparet in confessionem hodie factam pro ambaxatorum predictorum et scripti in Diuersis notariae*.⁵⁶ Као што се из ове накнадно стављене биљешке види, уложених

⁵⁵ DAD, *Diversa notariae* XXII, fol. 9v.

⁵⁶ E. Kurtović, A. Peco, *Izvori* 1, 330.

1.000 дуката Јелена није подизала већ их је својим тестаментом од 25. новембра 1442. опоручила Јелени, супрузи великог војводе Стефана Вукчића Косаче. Након њене смрти, почетком 1443, посланици Стефана Вукчића Косаче преузели су дукате заједно са осталим драгоцјеностима 9. априла 1443, о чему свједочи и ћириличка потврда о примопредаји ствари из Јелениног депозита, која је неколико дана раније састављена у Кључу крај Гацког.⁵⁷

Ранија издања: М. Пуцић, *Споменици српски* II, № 115, стр. 95–96; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, № 398, стр. 392–393.

Текст

Die XVIII april 1438.

Ва име Оџца и Сина и Светога дѣха, амин. Ми, кнез, властеле |2| и ва ѡпкина вадѣцагѡ гр[а]да Дѣбровника дакмо |3| ва свидиенѣ всакомѣ маломѣ и големомѣ по семь |4| нашем ѡписанію а подѣ нашом законом печатію како |5| прѣдоше к намѣ ѣ Дѣбровникѣ⁵⁸ властеличики⁵⁹ Лавро |6| Шиговикѣ и Гладок дѣпакѣ славне и многѡ по|7|чтене госпоѣ Ел(е)не много почтенѡга споменѣтѡ |8| славноѡ великоѡ вокводе гѡ[спо]д[и]на Гандалѡ би|9|вшагѡ госпоѡ а ккере славноѡга и многѡ пѡчтенѡга |10| светопочившагѡ гѡ[спо]д[и]на кнеза Лазара с листом нѣ |11| верованиѣм. И ѡд нѣ стране и на име речене госпоѣ |12| Ел(е)не, ккере гѡ[спо]д[и]на кнеза Лазара, поставише ѣ наш |13| комѣнѣ ѣ поклада ѣ. дѣкѡтъ златѣх. Я подѣ ѡви ѡвет: |14| да ѣ волна речена госпоѡга Ел(е)на ѣ всако врѣме сама |15| своимѡ главимѡ али своѡми слѣгами посавь⁶⁰ (!) своѣ |16| листове а под своимѡ печатію законом ѡзети вѡзда |17| кад иѡ[и] бѣде ѡгодно а да иѡи се ѡдрѣжати не могѣ |18| или не дати за ниѣданѣ ѡзрокѣ кои би на свети могѡ |19| бити паче ѡветѣкмо дат[и] иѣ реченои госпоѣ |20| или комѣ би ѡпорѣчила реч(е)на гос(по)га Ел(е)на. И ако би се |21| самрѣт слѣчила, ѡд ѡа Богѣ ѡклони, комѣ би по своѣмѣ |22| листѣ ѡпорѣчила ѡветѣкмо иѣ дати безѣ |23| ниѣдноѡга ѡдрѣжанѡга. Я ѡва више реч(е)на тисѣка |24| дѣкѡтъ ѡо

⁵⁷ М. Пуцић, *Споменици српски* II, 123; Е. Kurtović, А. Ресо, *Izvori* 1, 680; П. Драгичевић, *Тестамент*, 138, 143, 148, 150–153.

⁵⁸ Стојановић: Дѣбровникѣ.

⁵⁹ Пуцић: властеличикѣ.

⁶⁰ Пуцић и Стојановић: пославь.

вста ѡд дѡкаты ѡд поклада⁶¹ реч(е)не |25| госпоге Ёлл(е)не ѡ нашем
комѡнѡ за вса времена |26| минѡта да се разѡме до данашнега дне.
И за векю |27| чистокию и верованк Сладок дикакѡ ѡвакиге |28| листѡ
своиѡм рѡком ѡписа и оста ѡ нашѡ комѡнѡ. И хѡте гос(по)га |29|
Ёлл(е)на кки славнога светопочившагѡ гѡ[спо]д[и]на кнеза Лазара
|30| више речена, каде гѡдие бѡде послати ѡзети реч(е)не дѡкаты |31|
да пошле⁶² ѡвѡ нашѡ листѡ кок⁶³ о[и] смо дали под нашом печатю |32|
исписанѡ из овогаи. Ако ли би га изгѡбила а ѡна да пѡшле |33| своѡ
листоѡе под своѡми печатми по своѡх добрех людехѡ |34| како ке намѡ
задоволно бити и [ѡ]чито светѡ ерь ѡна ѡзимак више |35| реч(е)не
дѡкаты. И сеи се писа ва избранои полаче б(о)гѡлюбимагѡ |36| гр[а]да
Дѡбровника. И ѡписа Никола Звездикѡ.

Превод

Дана 18. априла 1438.

+ У име Оца и Сина и Светог духа, амин. Ми, кнез, властела и
сва Општина владајућег града Дубровника овим нашим записом
а под нашим законитим печатом дајемо на знање свакоме, маломе
и великоме, да су дошли к нама у Дубровник властеличићи Лавро
Шиговић и Сладоје дијак [послани од] славне и веома поштоване
госпође Јелене, супруге веома поштоване успомене негдашњег
славног великог војводе господина Сандаља а кћери славног и
веома поштованог светопочившег господина кнеза Лазара, с њеним
вјеровним листом. И са њене стране и на име поменуते госпође
Јелене, кћери господина кнеза Лазара, положили су у нашој комуни у
депозит од хиљаду златних дуката. А под овим условом: да је слободна
поменута госпођа Јелена у свака доба она лично или по својим слугама
пославши своје листове а под својим законитим печатом узети их
увијек када буде хтјела а да јој се не могу задржати или не дати усљед
неког разлога који би на свијету могао бити већ обећавамо да ћемо
их дати реченој госпођи или ономе коме би их опоручила поменута
госпођа Јелена. Уколико би је, Боже уклони, задесила смрт обећавамо
да ћемо их дати без икаквог задржавања ономе коме их својим листом

⁶¹ Стојановић: поклада.

⁶² Стојановић: пошак.

⁶³ Пуцић и Стојановић: кои.

буде опоручила. А ових напријед поменутих хиљаду дуката, што су остали од дуката од депозита поменуте госпође Јелене у нашој комуни, да се подразумијева за сво протекло вријеме до данашњег дана. И због веће поузданости и увјерљивости Сладоје дијак уписао је својом руком овакав [исти] лист који је остао код нас у комуни. И када би год напријед поменута госпођа Јелена, кћи славног и светопочившег господина кнеза Лазара, хтјела да пошаље [слуге] да узме поменуте дукате нека пошаље овај наш лист који смо јој дали са нашим печатом а који је исписан из овога [листа]. Ако ли би га изгубила а она нека по својим добрим људима пошаље своје листове под својим печатима што ће нам бити довољно а свијету очигледно да она узима напријед поменуте дукате. А све ово је писано у изборној палати од Бога вољеног града Дубровника. А уписао је Никола Звездић.

VI

Физички опис документа и ранија издања

(10. VIII 1441)

Документ није сачуван у оригиналу већ у форми преписа који се налази у 25. тому архивске серије *Diversa notariae*.⁶⁴ Аутор преписа је Никша Звијездић, чији је рукопис на овом мјесту у знатној мјери искваренији у односу на текст раније потврде. Попут претходне потврде, можемо претпоставити да се оригинал и ове признанице по својим спољашњим дипломатичким одликама није битно разликовао од претходних. Попут осталих, претпостављамо да је и она била исписана на пергаменту, у форми повеље, и запечаћена висећим печатом Дубровачке општине. На лијевој маргини налазе се, један испод другог, два записа: *Priiilegio de lo depoxito de donna Jella*; и, потом, *1443. adi 9 april. Restituito depoxito contrascrito a voyuoda Stepan ambaxador fo Radiuoi Sigliça*.⁶⁵ Као што се и из ове накнадно стављене биљешке види, уложене драгоцјености Јелена је својим тестаментом од 25. новембра 1442. опоручила великом војводи Стефану Вукчићу Косачи и

⁶⁴ DAD, *Diversa notariae* XXV, fol. 87r.

⁶⁵ Е. Kurtović, А. Ресо, *Izvori* 1, 365. Е. Куртовић и А. Пецо погрешно наводе да је запис датиран 19. априла. Запис је дјелимично другачије прочитао Медо Пуцић. М. Пуцић, *Споменици српски* II, 103.

његовој породици чији су посланици, предмете наведене у депозиту преузели деветог априла 1443. године.⁶⁶

Ранија издања: М. Пуцић, *Споменици српски* II, № 119, стр. 102–103; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, № 399, стр. 393–394.

Текст

Die X agosto 1441.

Ва име ѿтца и Сина и Свет(о)га дѡха, аминь. Ми, кнезь и властеле дѡбро|2|вачци дакмо на виденкѡ всакомѡ маломѡ и великомѡ |3| комѡ се вѡде достојати ка[ко] прѡмисмо ѡд госпогѡ |4| Юале ѡ покладѡ ѡ нашѡ комѡнѡ по Добрькѡ дигакѡ. |5| Наи прѡво, ѡ сѡдовех срьбрьнех: .й̄. чаша⁶⁷, п[оте]же .ї̄. ли[т]р[ь] [и] .й̄. ѡнач, |6| кѡпе двѡ с поклопци и бокарѡ .а̄. тегле .ѕ̄. ли[т]р[ь], |7| .й̄. здиела срьбрьнех⁶⁸ (!) и лажица тегли⁶⁹ .ѕ̄ї̄. ли[т]р[ь], .ї̄. ѡнач, |8| [и] .ғ̄. аѡаге⁷⁰, пасѡ срьбрьнѡ позлакени на тканицѡ |9| плаветнѡ тегли .ѡ̄. ли[т]р[ь] [и] .ѕ̄. ѡнач, погасѡ висеранѡ |10| на хаздею црѡвенѡ потеже .к̄. ѡнач, виенацѡ |11| великога висера с каменици .ѕ̄ї̄. положени |12| по хаздею потеже .ѕ̄. ѡнач, два ѡботца |13| начинѡна висерѡм са .а̄. баласи и ѡцѡ два |14| ѡботца начинѡна висерѡм са .а̄. сафини |15| и .а̄. баласи, .ї̄. пѡтаца златех, прѡстени .ғ̄. |16| злати са два камена плаветна и кѡданѡ сафинѡ. |17| Я подѡ ѡвѡ (!) ѡветѡ речѡна гѡспога Елла постави више |18| речѡнѡ похранѡ а ми прѡмисмо и постависмо ѡ наш комѡнѡ: |19| да ѡ волна више речѡна гѡспога Елл(е)на ѡ всако време⁷¹ сама |20| своимѡ главѡм али свѡкми⁷² слѡгами пославѡ свои листѡ веровани |21| са печатю законѡм ѡзѡди⁷³ (!) вазда када иѡи вѡде годе на не |22| волю а⁷⁴ да иѡи се ѡдрѡжати не море за нѡданѡ ѡзрокѡ се|23|гаи свѡкта паче ѡветѡкѡ дат[и] их речѡнои гѡспогѡ |24| или комѡ би ѡпорѡчила. И ако би иѡи се самрѡт слѡчила |25|

⁶⁶ Уп. напомену 57.

⁶⁷ Пуцић и Стојановић: каша.

⁶⁸ Пуцић и Стојановић: срьбрьнех.

⁶⁹ Пуцић: тегле.

⁷⁰ Пуцић и Стојановић: аѡаги.

⁷¹ Пуцић: врьме.

⁷² Пуцић и Стојановић: своикми.

⁷³ Пуцић и Стојановић: ѡзѡти.

⁷⁴ Пуцић: и.

комѸ би по свомѸ листѸ впорѸчила вбетѸемо⁷⁵ се |26| дати безѸ нѸднаго задрѸжанга. И за⁷⁶ векю чистокю |27| и верованѸ Добрько дигакѸ ввакиге листѸ своимѸ |28| рѸкѸм Ѹписа и вста Ѹ нашѸ комѸнѸ а на немѸ |29| печать госпоге Ёлл(е)не. А када годе Ѹсхоке послати |30| гвспога Ёлл(е)на Ѹзети више реченѸ поставѸ |31| да пошле ввѸа (!) нашѸ записѸ кои смо дали подѸ |32| нашѸ висѸкю печать. А сеи се писа

Превод

У име Оца и Сина и Светог духа, амин. Ми, кнез и властела дубровачки дајемо на знање свакоме коме буде приличило, малом и великом, да смо по Доберку дијаку запримили у нашој комуни депозит од госпође Јелене. Најприје, од сребрних судова: осам чаша тежине десет литри и осам унчи, двије купе са поклопцима и један бокар тежине шест литри, осам сребрних здјела и кашику тежине седамнаест литри, десет унчи и три аксађе, појас од позлаћеног сребра на плаветној тканини тежине девет литри и шест унчи, бисерни појас на црвеној хаздеји тежине двадесет унчи, вијенац великог бисера са шеснаест каменова положених по хаздеји тежине шест унчи, двије минђуше начињене од бисера и са четири рубина и још двије минђуше од бисера са четири сафира и четири рубина, десет златних дугмади, три златна прстена са два плаветна камена и једним сафиром. А под овим условом поменута госпођа Јела положи напријед поменути депозит који смо запримили и положили у нашој комуни: да је слободна горе поменута госпођа Јелена у свака доба она лично или по својим слугама пославши своје листове а под својим законитим печатом узети га увијек када буде хтјела а да јој се не може задржати или не дати услед неког разлога који би на свијету могао да буде, већ обећавамо да ћемо га дати реченој госпођи или ономе коме би га опоручила. Уколико би је задесила смрт обећавамо да ћемо га без икаквог задржавања дати ономе коме га својим листом буде опоручила. И због веће увјерљивости и поузданости Добрко дијак овакав [исти] лист је својом руком записао и остао је у нашој комуни а на њему је печат госпође Јелене. А када госпођа Јелена буде хтјела да пошаље [слуге] да преузме напријед поменути депозит тада нека пошаље овај

⁷⁵ Стојановић: вбетѸкмо.

⁷⁶ Пуцић испустио.

наш запис који смо [јој] дали [печаћен] нашим висећим печатом. А ово је све писао...

Дипломатичке особености

У новијој историографији детаљније је објашњена процедура која се односи на депозитно пословање између дубровачких општинских власти и најугледнијих властеоских породица са територије средњовјековне Босне. То се посебно односи на породицу Косача, чији су поједини чланови током више деценија остваривали честе пословне контакте са Дубровчанима.⁷⁷ Након добијања дозволе за отварање депозита улагачи су лично или, најчешће, преко својих опуномоћених посланика доносили у Дубровник новац и остале драгоцености, након чега је састављан посебан документ (депозитни лист, потврда, признаница) којим су дубровачке власти потврђивале пријем драгоцености и верификовале такав облик улагања. У тим потврдама навођени су сви основни подаци о улагачима, њиховој имовини, депозитару, као и о њиховим међусобним правима и обавезама. Депозитни листови (тј. потврде о улагању) израђивале су се у три готово идентична примјерка. Један примјерак печаћен је печатом Дубровачке општине и предаван је улагачу, други, који је остајао у Дубровнику, исписивао је улагач (депонент) тј. његов писар или опуномоћени посланик и био је печаћен њиховим печатима, док су трећи примјерак израђивали, опет, Дубровчани за канцеларијску архиву у форми записника. Након истека периода чувања тј. орочења, уколико је улагање формулисано на такав начин, обје стране су размијениле потврде о улагању. Улагач је, након подизања имовине, Дубровчанима враћао њихов примјерак а они су му враћали његов. Обје потврде су након обављеног посла обично уништаване а трећа, у форми записника у канцеларијским књигама, прецртавана је као знак да је поништена, о чему би на маргини записника писар Дубровачке општине стављао краћи коментар на латинском или италијанском језику да је правна радња завршена, тј. да је имовина враћена улагачу са основним подацима који укључују датум и име онога ко је преузео депозит. Није очувана ниједна потврда о улагању коју су исписивали депоненти, али је остало неколико оригиналних, од којих су неке и са печатима, које

⁷⁷ В. напомену 2.

су саставиле дубровачке власти. Већина осталих потврда босанских властелина о улагању њихове имовине у депозит очувана је у форми записника у појединим канцеларијским књигама.

Оваква процедура може да се испрати и у случају Јелениних депозита. У случају првог депозита из 1423. њен посланик Брајан сачинио је једну копију која је остала у Дубровнику (**И за векю чистотѣ и вѣрованък Брајанъ дикакъ свакигк листъ своѡмъ рѣкѡмъ ѡписа**), док је дубровачки примјерак потврде о регистрацији уложене имовине био намијењен самој Јелени (**И хѡтѣ господга Јѣлѣна кѣци господина кнеза Лазара више речена кѣде гѡди бѡде послатѣ ѡзети речене дѣкате да пошакѣ вѣѣ нашѣ листъ кои имѣ смо дали подѣ нашѡмъ печатию исписанъ**). Слично је наведено и у свим осталим потврдама о улагању њене имовине у депозит: **И за векю чистотѣ и вѣрованък речени витезъ Прибисавъ свакигк листъ своѡмъ рѣкѡмъ ѡписа и вѣста ѡ насѣ ѡ комѡнъ. И хѡтѣ господга Јѣлѣна кѣди гѡдѣ бѡде послати ѡзети речени покладѣ да пошакѣ вѣѣ нашѣ листъ кои имѣ смо дали подѣ печатию нашѡмъ исписанъ (II); И за векю чистокю и верованк речена господга Еллена свакиге листъ ѡд свога дикака Еладѡга и своиом печатию ѡписавъ вѣстави ѡ нашемъ комѡнъ. И хѡте господга Елл(е)на кади годи бѡде послати ѡзети речени покладѣ да пошле вѣѣ нашѣ листъ кои смо дали подѣ печатию нашѡмъ висѣкѡмъ великомъ (IV)**, итд. Подразумијевало се да су Јеленини посланици морали да имају тзв. вјеровна писма (пуномоћја), на основу којих су били овлашћени да обаве наведене банкарске послове, као и петитивно писмо тј. Јеленин захтјев за исплату уложеног новца и драгоцености које су посланици требали да ставе на увид депозитару (Дубровачкој општини). У пракси се, иначе, срећу примјери да је ауктор ова два типа писма обједињавао у једно, које је садржавало обје правне радње (пуномоћ и захтјев за исплату).⁷⁸ Нити једно од ових Јелениних писама није сачувано.

Од свих докумената који свједоче о Јелениној самосталној банкарској иницијативи у Дубровнику и Котору очувано је тек пет потврда о улагању имовине у депозит у Дубровнику и једна потврда у форми биљешке о подизању уложене имовине. У свих пет наведених примјера ради се о дубровачким примјерцима, од којих су прва три (документи бр. I, II и IV) сачувани у оригиналу у форми повеље, а два (V и VI) у форми преписа (записника) из дубровачких архивских

⁷⁸ П. Драгичевић, *Девет писама о исплати дубровачких трибута краљу Остоји и дипломатским активностима његових посланика*, ГПБ 11 (2018) 56, 61, 68–72.

књига. С обзиром на то да су дипломатички обрасци у тексту потврда очуваних у форми канцеларијског записника готово идентични са оним потврдама које су сачуване у оригиналу, можемо са сигурношћу претпоставити да су и примјерци V и VI били издани у облику повеље. Тим прије јер се у короборативном изразу примјерка VI помиње да је потврда (признаница) била овјерена висећим печатом Дубровачке општине. Све потврде о улагању имовине у депозит одликују се високим степеном сличности у погледу спољашњих и унутрашњих дипломатичких одлика. Сви оригинали су писани на пергаменту иако различитог облика и димензија, што је вјероватно зависило од манира самог писара српске канцеларије Дубровачке општине. Потврде које је писао Руско Христофоровић (I и II) облика су положеног правоугаоника, површине око 800 цм² и 850 цм². Оба су печатањена утиснутим печатима Дубровачке општине. Оригинал потврде коју је писао Никша Звијездић (IV) облика је усправног правоугаоника, на пергаменту површине око 1.400 цм², а запечаћен је висећим печатом. Рускове потврде, осим једноставније стилизованог инвокационог крста, немају других украса. Судаћи по истраживању Грегора Чremoшника, Никша је украс на потврди (IV), који приказује руку која придржава крст, у потпуности ископирао из дубровачке потврде о загревању поклада великог војводе Стефана Вукчића Косаче од 28. марта 1435. године. Идентичан цртеж налази се и у другој дубровачкој потврди о загревању поклада великог војводе Стефана Вукчића Косаче од 30. октобра 1435, као и у повељи од 10. октобра 1435, коју је на Невесињу исписао писар великог војводе Стефана, дијак Влатко, али је, по свему судаћи, аутор цртежа и у овој повељи био Никша Звијездић, па би потврда о загревању Јелениног депозита, чије издање овдје приређујемо, била четврти до данас сачувани документ у којем је Никша исцртао идентичан цртеж.⁷⁹ Наведени спољашњи дипломатички елементи примјерка IV: облик усправног правоугаоника, плика, висећи печат и орнаментисани детаљи, дају утисак да се ради о значајнијем документу, па би смо могли рећи да је Никшина потврда попримила

⁷⁹ Уп. DAD, *Diplomata et acta*, бечки бројеви 1076, 1077, 1078, 1079; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–2, 33–41, 45–46; G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM VII (1952) 281. Видјети и други наш рад у овом броју часописа. Снимци дубровачких повеља заведених као бечки број 1076 и 1078 из фонда *Diplomata et acta* Државног архива у Дубровнику остали су нам недоступни, тако да нисмо били у могућности да провјеримо Чremoшникову тврдњу.

изглед свечаније признаничне повеље. У погледу унутрашњих дипломатичких одлика нема неких посебних одступања јер су сви писари морали да поштују одраније установљен дипломатички образац који се састоји од: симболичке и вербалне инвокације, интитулације, промулгације, експозиције, диспозиције, датума и мјеста састављања исправе и помена писара који је сачинио документ. Короборативни израз се у већини потврда (осим у IV и VI) налази у склопу почетног дијела главног дијела текста, на прелазу из промулгације ка експозицији (*ПОДЪ НАШОУМЪ ЗАКОННОМЪ ПЕЧЪТИУ*), док се у остале двије потврде налази у завршном дијелу диспозитивног дијела потврде (*ПОДЪ ПЕЧАТЮ НАШОМ ВИСЪКЪМЪ ВЕЛИКОМЪ*). Експозитивни и диспозитивни дио свих потврда сачињавају заједно 75–85% комплетног текста.

Готово идентични текстови свих потврда о запримљеним Јелениним драгоцјеностима упућују на логичан закључак да је постојао неки предложак из којег су уз минимална одступања преписани сви напријед наведени унутрашњи дипломатички елементи. Идентичан дипломатички образац примијењен је и у случају депозитних улога великог војводе Сандаља Хранића Косаче. Једина разлика у том погледу између ове двије групе потврда о примитку депозита односи се на садржај диспозитивног дијела.⁸⁰ У случају великог војводе Сандаља диспозитивни дио потврде садржи прецизније изражену његову опоручну вољу чији је коначни облик вјероватно дефинисан након консултација са самим великим војводом или је тај дио једноставно преписан из Сандаљевог писма којег су донијели његови посланици заједно са драгоцјеностима, што се види и по томе да су поједини дијелови текста исписани у првом лицу.⁸¹ У потврдама за Јеленин депозит таквог тастаторског израза нема, већ је само наведено да ће садржај депозита у случају њене смрти бити „без икаквог задржавања“ дат ономе коме га својим тестаментом буде опоручила. У већини Сандаљевих потврда права и обавезе депозитара и депонента су садржајније и прецизније формулисане а сигурност депозита је безусловно обезбијеђена. Дубровчани су се у клаузулама својих потврда о запримању Сандаљевих драгоцјености обавезали да његов депозит „неће пропасти“ или „припасти неком човјеку“ нечијом намјером, силом, заповијешћу, молбом, откупом или „помоћу било које радње“ угарског, турског, „прекоморског“, босанског или било којег другог владара или човјека,

⁸⁰ Уп. са документима приређеним у издањима ГПБ наведеним у напомени 3.

⁸¹ П. Драгичевић, *Први, други и трећи лист*, 71, 73, 76; *Исти, Четврти, пети и шести лист*, 46, 48, 52, 54; *Исти, Седми, осми и девети лист*, 43, 45.

странца или дубровачког грађанина. Безбједност његовог депозита била је загарантована чак и у случају ратног сукоба између Сандаља или његовог потомства са Дубровником, као и у случају судских спорова у вези појединих дугова или било којих потраживања које би дубровачки грађани имали према великом војводи Сандаљу. Овакве безусловне и децидне гаранције депозитних улога посљедица су велике Сандаљеве изложености на тадашњој регионалној политичкој сцени, али и резултат његовог политичког значаја, угледа и добрих односа које су оба пословна актера из својих интереса његовали током неколико деценија. У диспозитивном дијелу потврда Јелениних депозитних улога оваквих изричитих гаранција нема већ су дате само оне опште.

Биљешка о подизању депозита (III) једина је Јеленина потврда таквог типа, која је стицајем околности остала сачувана током њених дводеценијских пословних радњи и банкарских активности у Дубровнику и Котору. Једноставне је садржине, а сврха јој је да потврди информацију о подизању уложене имовине из раније отвореног депозита. Из тог разлога овај документ који садржи дубровачку признаницу у форми повеље (II) са Јеленином биљешком о подизању депозита (III) није уништен (изрезан) попут осталих који су очувани у оригиналу (I и IV), јер је постојао интерес за његово трајније чување, као обезбјеђење Дубровачке општине од сваког даљег потраживања. Биљешка се састоји од основних дипломатичких елемената који укључују датум, интитулацију, експозицију и помен писара који је сачинио биљешку. Дипломатички образац је врло сличан оном у другој сачуваној Грубковој потврди у истој форми биљешке, од 4. јануара 1423, када је подизао дио Сандаљевог депозита, али и биљешкама о подизању депозитних улога осталих посланика куће Косача.⁸²

Просопографски подаци

У претходним бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњене слједеће личности: **старац Дмитар, Радоња Припчић, Брајан дијак, Грубко посланик (ГПБ 6, 62), Јелена, кћер кнеза**

⁸² П. Драгичевић, *Четврти, пети и шести лист*, 55–56. Остале податке о овој биљешци видјети под III, у поглављу о физичком опису документа. Уп. са потврдама осталих Сандаљевих посланика у радовима наведеним у напомени 3.

Лазара, жена и потоња удовица великог војводе Сандаља Хранића (ГПБ 5, 78–79), Прибисав Похвалић (ГПБ 4, 107–108; ГПБ 5, 95), Никола (Никша) Звијездић (ГПБ 8, 49), Лавро Шиговић (ГПБ 14, 167) и Доберко посланик (ГПБ 14, 162).

Сладоје дијак, IV (број документа), 25 (ред у изворнику); V, 6, 27 – У питању је Сладоје Рачић (*Sladoe Račich, Sladoe diach*), писар у служби Сандаљеве удовице Јелене. У изворима се у том својству јавља у периоду између 1436. и 1438. године. Осим писарског, повјераване су му и дипломатске мисије у Дубровнику и Котору, гдје је у више наврата забиљежен у својству Јелениног опуномоћеника приликом улагања њених драгоцености у депозит или подизања камата. Након тог периода у својству Јелениног писара јавља се Доберко (Добрко), коме је својим тестаментом из новембра 1442. опоручила 30 дуката. Сладоје у тестаменту није поменут, што би требало да значи да се до тренутка састављања Јелениног тестаamenta већ извјесно вријеме није налазио у кругу Јелениних поузданика.

Извори: Е. Kurtović, А. Ресо, *Izvori* 1, 138, 297, 315.

Литература: Л. Стјепчевић, Р. Ковијанић, *Хранићи–Косаче у которским споменицима*, ИЧ V (1954–1955) 315; М. Злоковић, *Словенска жупа Драчевица*, Бока 1 (Херцег Нови 1969) 67; Ђ. Тошић, *Сандаљева удовица Јелена Хранић*, ЗРВИ XLI (2004) 428–429, 432; Е. Куртовић, *Јелена Хранић у банкарским пословањима у Дубровнику и Котору*, Зборник за историју БиХ 5 (2008) 107, 109; Исти, *Из историје банкарства Босне и Дубровника у средњем вијеку*, Београд 2010, 46–47; А. Смиљанић, *Људи из сјенке – дипломати обласних господара из Босне*, Бања Лука 2015, 255; N. Isailović, *The Personnel of Royal and Noble Chanceries as Diplomats in Late Medieval Bosnia, Reform and Renewal in Medieval East and Central Europe: Politics, Law and Society*, Cluj–Napoca–Zagreb–London, 2019, 217, 222.

Pavle Dragičević

Université de Banja Luka

Faculté de Philosophie

Programme d'étude de l'histoire

**SIX CONFIRMATIONS DE DÉPÔT DE JELENA, ÉPOUSE ET
PLUS TARD VEUVE DU GRAND DUC SANDALJ HRANIĆ
KOSAČA**

- 17. II 1423. (I)
- 15. VII 1429. (II)
- 12. XI 1436. (III)
- 13. XI 1436. (IV)
- 18. IV 1438. (V)
- 10. VIII 1441. (VI)

Résumé

À la fin du moyen âge, les souverains et nobles de la Serbie et de la Bosnie médiévales confiaient une partie de leurs objets de valeur sous forme de dépôt aux autorités de Dubrovnik pour qu'ils les gardent en sécurité. L'article analyse six documents liés aux rôles de dépôt de Jelena Lazarević, épouse et plus tard veuve du grand-duc Sandalj Hranić Kosača. Dans les Archives d'état de Dubrovnik, cinq certificats des autorités de Dubrovnik ont été conservés, entre 1423. et 1441., ils ont confirmé la réception des objets de valeur de Jelena dans le dépôt et un certificat confirmant le paiement de l'argent investi à son déposant. Le montant des dépôts de Jelena n'a pas dépassé le montant de 2000 ducats, mais du point de vue des historiens de l'art, la liste d'autres objets de valeur (principalement des bijoux) qui témoignent de la représentation statutaire de cette distinguée noble est intéressante. Jelena a légué la plupart de l'argent des bijoux et des vêtements inscrits dans son testament en 1442. aux membres de sa famille immédiate. Le document analyse la dynamique des activités commerciales de Jelena à Dubrovnik, ainsi que les éléments diplomatiques externes et internes de ces documents. Une transcription en vieux serbe et une traduction en serbe moderne sont données.

Mots-clés: Sandalj Hranić Kosača, Jelena Lazarević, Bosnie, Dubrovnik, dépôt, diplomatique, XVe siècle.